Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадува 1923 шера денз ● ШОАТТА, 22 июль, 1978 шу. ● № 87 (5907). ● Мах 2 кеп.

Нохч-ГІалгІай АССР Шелковской района къахьегамхошка

Дегаьта боккха тоам беш кхаъ хилар тхона оаш боккха къахьегама толам баьккхавга, лоаццача хана ца болаш ялат чуийцар а дийнна, республика хьалхашк денташ лаьттанкхара хІара гектара тІара 26,6 центнер болаш рекордни хьувнъам оаш чубеннита хайча. Тхона шолхентия дегаш гІоздоахаш да ялат лаладечух хьалхара декхар толаме кхоачаш а деш Даьхен амбарашка оаш 5000 тоннал совгІа ялат чутесса хилар.

Оаха даькъала буц ялат чудерзоча къахьегама девла гойта вІз-марса турпалаш механизаторий Л. Нутаев, А. Шевчук, Ш. Джамалдинов, А. Пандин.

ЦІенача дег тІара ша могаш-маьрша, уваццІена хилар а, юртбоахама продукци йоаккхача, КПСС ЦК июльски Пленума решенеш, цу Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тІара указанеш кхоачашъеча керда толамаш оаш дахар а лов тхона.

В. ДЖАНИБЕКОВ,
летчик-космонавт, полковник, Советски Союза Турпал.

О. МАКАРОВ,
летчик-космонавт, шозза Советски Союза Турпал.

НИКЪ: ЮРТА БОАХАМ БОАРАМАГІА ДЕГІАБОАЛАБАР

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА Х ПЛЕНУМ

Хаам бен ма-хиллара, 18 июле хилар парте обкома Х пленум.

«КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума итогаш КПСС ЦК Пленума соцам тІерен КПСС ЦК Генеральни секретара нох. Л. И. Брежнева «СССР юрта боахам дІахо дегІабоалабарах» яхача доклада тІерен хьадоагІа деххараш кхочушдара областной партийни организацеш хьалхашка леттача декхарех» яха доклад йир пленуме КПСС ЦК членалла кандидата, парте Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара А. В. ВЛАСОВА.

— Новкъостий! — аьлар А. В. Власова. — Дукха ха йоаццаш шиъ болх чакхбаьккхар «СССР юрта боахам дІахо дегІабоалабара хьакъехьара» дош дувцаш хиннача Советски Союза Коммунистически парте Централни Комитета арцІанарча Пленумо. КПСС ЦК Генеральни секретара нох. Л. И. Брежнева кІоарта чулоацам болаш, Іилман лерда тІа кийчъя яьча шиъ доклада тІа парте хІанзарча аграрни политика юкъиг дІайолаль йола КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хиннарчул тІехьагІа баьча балха итогаш йир. Ловцача хана парте белгалбаьча накъа тешшаме тІехьа а йолаш, дукха аграрни проблемаш къоастаьй. Боккха мах беш диннад юрта хинна ІалаьматІ доккхий хувцамаш, иттлагІа пятилетке юрта боахам дегІабоалабара дакъе кхы а доккхийгІа, кхы а чоалхаегІа дола декхараш белгалдаьча КПСС XXV съезде.

КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленумо терким тІаберзабир юртбоахама производстве эггара актуальнегІа йола проблемаш къоасталра, цун «готта» моттигаш дІаяхара, цу отраслега дІахийтачен дІахочийтачен средствашкх кхы а дикагІа пайда эцара, белгалдир юрта боахам дІахо дегІабоалабара, цунна индустриализацин елген Іилман - техническ прогресс Іалашъеш деча керттера лостамаш, юрта экономика, планировани социально дегІаахари эргадаьккха тоадара дешашка хьежар, хІаьта из цхьаиттаьагІча пятилеткан план кийчъярах экономика чІоагІа дегІаьна сектор а еш юрта боахам хувцара парте оттадаь декхараш толаме кхоачашдарах принципиальни лоархІам болаш хІама да.

КПСС ЦК Генеральни секретара нох. Л. И. Брежнева ше Пленуме яьча доклада тІа боккха терким тІабахийтар юртбоахама производстве боарам массе тайнара лаххбара. «ХІанзарча хьалашка юрта боахам лелабара карагІдьнираршен Іоальча опытох, — аьлар нох. Л. И. Брежнева, — тешавеш бакъду КПСС ленински аграрни политика Іалман лардо бакъъяьй вахара низа болаш йойта. Укхазара хьайоагІа законагІа йола вывод: КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо белгалбаьчен цу тІехьагІарча парте Пленумашкен съездашкен дегІабоалабаьчен нийсагІа дІадо а гІо.

Юрта боахама хьалхашка вай оттадеш дола керттера декхар — цун деррига доакъош массе а сагІорахьа, дикаричо дегІадоаладар, моды кхачанен юртбоахама бедалцен тешшаме Іалашбар, уж дукхагІа яхарп халяжа вахара боарам дІахо дикка лакхбергболаш. Цу цхьан ханна низаш алсамдаха деза вай торогеш юртек материальни культурно - бытовой хьалаш вІаши гаргадоаладара декхар кхоачашдеча».

Хургйолча пятилеткагІа хьалхашка оттаду декхар да ерригa лоархІамегІа йола культураш леларе комплексни механизаци елга чакхдаккхари хьайбай боахаме. Къаьстта доакъар доакхаьча, механизаци яра боарам дикка дукхагІа лакхбари. Укх пятилетка юхедисача шерий, 1980—1985 шш. наьнашка кхоачашде деза юртбоахама машиностроение технически боарам лакхбара дола дукха доккхий балхаш. Юрта боахам индустриальни лардо тІа баннкар — оьлан тІара дарех цхьа декхар да.

ХургІолча пятилеткагІа минеральни удобренеш лоаттаелга 135—140 миллион тоннага кхоачадергда, доакъара добавкаш — 7 миллион тоннага, дукхагІа арахецаргъя гербициддаш юртбоахама культураште зедергашта духьала къоисам лоаттабара йола препараташи.

ТІатеІа дегІайоалас еш мелиораци, тоаде деза мелиорировании лаьттаех пайда эцилга, дІададдкха деза уж карадерзадира тІехьадусилга. Юрта боахам дІахо дегІабоалабара, цун эффективность лаккхъара боккха лоархІам болаш да Іилма.

Эггара керттера арах цхьа позици — ялат доаккхилга. Пятилетка хьалхарча шерашка юкъера лаьрхІача шера даьккха ялат 209,6 миллион тонн да, эхдани 210 миллион тонн йодаш. 1961—1965 шш. лерхІ юкъера лаьрхІача шера доакха валова ялат 238—243 миллион тоннага кхоададе, хІаьта 1990 шерага — юкъера лаьрхІача мехка вахача хІара сага цхьа тонн кхоачаш. ХьатІайоагІа пятилетка чакхйоалаьаш дукх доаккхилга — 19,5 миллион тоннага кхоачаде.

Щенхашта терким тІабахийтаб КПСС ЦК Пленуме хьанкІаш, борц, дуга, шекара свекла, баьцадаараш, сом, хоартол, гидуаргаш санна йола лоархІаме культураш дукхагІа яхара.

Докладчика А. В. Власова белгалдаьккхар КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо, парте съездашен тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленумашен кийчъяь парте аграрни политика вай автономни республика юрта боахам дегІабоалабара гІойло йолаш хинна хилар. Цу эрригача хана юрта боахамга дІахийтача капитальни вложеней боарамаш 2,5-зза лакхденнад, хІаьта 1978 шера 100 миллион сом совгІа а хургья. Отрасла керттера производствени фондаш 540 миллион сома боарам болаш я, 1965 шера хиннарел 3,2-зза дукхагІа. Энергетически низалаш республика юрта боахама 1977 шера 1,4 миллион говра низ хилар, 1965 шера хинначунца нийсдича 2,5-зза дукхагІа а хулаш, хІаьта колхозашнен совхозашнен цхьан болхлочун къахьегама энерговооруженность 2,7-зза лакхъеннай. Соахка республикага ххаьчар 184,9 эзар тонн стандартни тукех йола минеральни удобренеш, уж хул 1965 шера хиннарел 57,9 эзар тонн дукхагІа. Цу шерашка кхы тІа юкъедоьладьд 33 эзар гектар хиш декха лаьтташ. КІезига болх баьбац «Боахамашта юкъерча кооперацен агропромышленни интеграцен база тІа юртбоахама производства специализации концентрацин дІахо дегІайоалаяра хьакъехьара» КПСС ЦК соцам кхоачашбеш а. Къаьста дьнай баьцадаараш, комсаш, коартол, тхьамка, шекара свекла яккхара, жа, коа тІара оалхазараш леладара, дулхи шурен яккхара зонаш. ДІахо дегІайоагІа хьалхагІа вІашагІъехна хинна специализированни объединенеш трестиш. 1978 шера вІашагІъехкай боахамашта юкъера керда объединенеш «Чечингскотопром», «Чеченингушсортсемпром». Дукхача районашка болх беш я хьайбаш чунхабара, юртбоахама продукци чакхьяхара, хьун боахамаш агрохимически гІулакхдараш йола боахамашта юкъера объединенеш. Республике болх беш я 30 совгІа боахамашта юкъера объединенеши предприятеши, аханел дукхагІа йола колхозаши совхозаши цар доакъашхой я.

Лакхьенай къахьегама оасарле. Юрта боахаме болх беча цхьан болхлочоа лаьрхІача соахка яьккха продукци 17 процент дукхагІа я 1965 шера хиннарчул. 1,6-зза лакхденнад колхозхошта къахьегамах дІалун дар, хІаьта совхозий болхлошта луш дар — 1,5-зза. Юкъера лаьрхІача шера йоаккхача продукце боарам 45 процент лакхбеннаб.

Дикка хоалуш хувцамаш хиннад хьайбай боахам дегІабоалабеча. Шера юкъера лаьрхІача хьайбай боахаме цу шерашка яьккхача валовой продукце боарам 155,7 млн. сом да, е 28 процент дукхагІа. ДукхагІа хиннад доахан, жа, хьанхарч. Дулх доаккхилга лакхденнад 38 процент, шура — 42, тха — 51, фуаш — 28 процент. Дикие лакхденнад бахача низага дуала продукташ йоаккилга.

Дехр кІезига дац. Бакъда тахан вай критически мах бе беза карагІдаьнарий, принципиально дувца деза кхоачамбоацараш, белгалле деза парте ЦК июльски (1978 ш.) Пленума соцам, КПСС ЦК Генеральни секретара нох. Л. И. Брежнева доклада тІа хьоахаль указанеши рекомендацеши шеко йоацаш кхоачашъяра де дезараш.

Вай де хІамаш да. Юртбоахама продукце производство дегІаахара темпаш, вай беррига балха дикал хІанз а КПСС XXV съезд дІадехарашца хьежна яц. Хоаш долча тайнара, республика кхоачашъяьа хьайбай а кхий а продуктай деррига тайпаш кийчдара пятилетка шин шера планаш (комсаши гидуаргаши йоацаш). Цхьабакъда дукхача колхошаьен совхозашен, массехк районо кхоачашъяьац ялат, баьцадараш, дулх, шура, фуаш арахецара задонеш.

Юртбоахама продукце производства юкъера шера темпаш лакхлой а, вайна эшшача тайпара сиха лакхлац. Хьавцаргья вай, масала, ялатий производство. ВорхІлагІча, бархІалагІча, нийслагІча пятилеткашна вай алсамдоахар из чудахьайта, хІаьта иттлагІа пятилетке шин шера юкъера лоархІам беча шера производство 528 эзар тоннага кхоачаьай, 1961 — 1965 шерий боарамга диллача 132 процент хул из. Хеталу, из хьокхам ма а бац, пятилетка заданецка хьесока а ба аькма. Амма доккхал де дезаш дац: Черсий-Балкхаройчу тІаккхийттар 166 процент ди, Къилбаседа ХІирий АССР — 152, Краснодарски крае — 153, хІаьта Владимирски, Костромски, Смоленски областашна — 260 — 334 процент. Цу тІа а тІакхийтта ялат из дІадув майда шеръял йоацашехьа хкийттад.

Республика чудахьача кхиатий боарам сел лоадам боацаш дегІаахара керттера бихьан да хьувкъам лоха хилар. ТІеххьарча 12 шера гектара тІара духхьал 5,7 центнер йолаш мара лакхбеннабац из, хІаьта гектара тІара йоалар ерригa 21,4 центнер мара а яц РСФСР дукхача областашка хьувкъам дикка лакхбенна боллашехьа.

Дикача хьувкъамга дотдаха йиш йий, вай оахача лаьтта гектара луш йола органически удобрени 1,9 тонн мара ца хилча, РСФСР дукккача районашка а, Украине дукха хІама ца эшшаш еригача областашка а — 15 — 20 тонн юллача метте.

Геттара жела лел районировани, дакха хьувкъам лу сорташ, ялата культурий габрндаш юкъейоалаяра болх дІадув фу массанахьа а хилац боагІача боараме дика, хІаьта Грозненски, Надтеречни, Сунженски, кхыча районий цхьаццадолча боахамашна хьатІа а ца доалаш дисад.

Теркал ца деш дита йиш йолаш дац дукккача районашка, колхозашка, совхозашка лаьттах пайда эцара гІулакх тесса леладеш хилар, эрозионни процессашца, тух тІадувларца, ушалаш уттарца, оасарца, юрта боахама культураште хулача лазарашца боагІача тайпара къовсам ца латтабеш хилар.

Анализо хьахьокх республика дукккача районашка хиш дехкача лаьттаех эффективно пайда эцащ ца хилар. Цул совгІа, 5 эзар гектар гаргга лаьтта вІалла оборота юкъедоаладь я дац. ДІадахача шера хий дехкача лаьтта ялат дийнача 73 колхозахи совхозахи 20 хьувнъам юкъера лаьрхІача гектара 20 центнер кхоачаш бар е хьалхалаттача боахамашкарчул шозза-кхозза лохагІа. Геттара лоха ба хий деххача лаьтта дувча ялаца хьувкъам Гудермесски районерча «Дружба» совхозе — 14,7 центнер, «Назрановский» совхозе — 16,7 центнер, Сунженски районерча Кировна цІерагІча колхозе — 17 центнер, хІаьта Надтеречни районерча «Озерный» яхача совхозе 600 гектар йолча майда тІара чудена ялат гектара 14 центнер кхоачаш дар.

Вай керттера довкъалад я вай шерра-шера гурахьа дув ялаташ дІадера, дикагІйола хиваш тулиййташ хилар. Гурахье а хоза дегІ дахьац тІехьа хьатІадьннача ялато, заьлла долаш доши Іангара цо кІоагІа лохбу хьувкъам. Духхьал из бахьан долаш шерра-шера 20 эзар тоннага кхоачаш тІерадоал боахама цу чудахьа из бода ялат. Дунха дов ялат чуэцаш в. Гурахьа дийна ялат чуийцилга 8 — 10 ди тІехьадалийтача хІара гектара 5 центнер тІерайоалаш лохлу хьувкъам. Цу тайнара хьалаш хул Назрановски, Шалински, Надтеречни, дукхача кхыча районий боахамашка.

Ишта хІама нийсдалара бахьан да юртбоахама техникех лерттІа пайда ца эцар. Из кІезига я ала йиш яц вай. 1965 шераца нийсдича республика тракторни парк цкъан ахазек алсамъяьннай, дикагІа диллача эрга а лаьнай тоа а енний цух состав. ДукхагІа хиннай низ бола вай ханара машинна. Цхьабакъда царна эксплуатаци во ю, цу техника балха оасарле геттара лоха я. ГІулакх миштад аьлча, дукха колхозаши совхозаши шин сменах болх бергболаш кхоачам болаш механизаторски кадраца Іалашъяьац. Тракторий балхи коэффициент сменагІа низтъа мара 1,2 кхачац. Ишта гІулакх нийсденнад къахьегама ресурсаш эшачул дукха совгІа йолча республике.

Колхозаша совхозаши юртбоахама ведомстваша эсала кхоачашбу техникех пайда эцилга тоадарах, ремонтно-механически база хьалрах, юрта боахам механизаторий кадраца Іалашбарах бола КПСС ЦК, СССР-и РСФСР-и Министрий Совета соцам. 1975 — 1978 шераишта йола ремонтни мастерскеш, технически обслуживание пункташ, машиний кошш хьалдара задани кхоачашъяц. Къаьстта во лела из болх юрта боахама Министерства, «Консервплодоовощ» объединене колхозашнен совхозашкен. Шорта леладу ремонтно-технически базеи техобслуживание станцин хьалъяра балхаш «Сельхозтехника» республикански объединене. Объединене бу болх бораmта а, дикалга я диллача Іалашдеш бац юрта боахама эшарашн хила дезарашн.

Гуш долча беса, новкъостий, ялата проблема къоастаеча кхоачамбоацараш дукха да. Из бахьан долаш хьувкъам геттара эсала дегІабоагІа республике, лаххе аьнача тайпара 21,4 центнер мара ялац гектара тІара, хІаьта Назрановски, Ножай - Юртовски, Веденски, Малгобекски яраш санна йолча районашка гектара тІара 12—18 центнер йоалаш ба из. Кхыметтел Іаламаклиматически хьалаш дикагІдолча ядача а, хий дехкача лаьттай йоккхий майдаш йолча а Шалински, Сунженски, Урус-Мартановски, Ачхой - Мартановски районашка а баланзар дІадахача шера 26 центнерал тІех. Из Іалаьмате лоха хьокхам ба. ХІаьта КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленумо декхар ма оттадаьдий цхьайтталагІча пятилетке Къилбаседа Кавказа зоне хьувкъам 35—40 центнерга кхоачаш лаккбалба аьнна. Гуш долчча тайпара, декхар бехкитохкийс, чоалхане да, амма кхоачашдулургда. Белгалъяь про-

(Кхетедоалар 2-чоа 3-чоа оагІош тІа).

Ялат чуэцара балхаш сихдаьд

Массехк ди да Назрановски района совхоз-техникума механизатораш ялат чуэца болабенна. Цар чуэца дезаш да 700 гектар гурахьа дІадийна кІа, 100 гектар мукх.

ХІанзале шиъ бІаь гектар гарта уж, культураш чуийцай уххаза. ХІара денна кхачина болх беш я 13 комбайн. Царех кхьане ялат карех Іодула, хІаьта шинне оард. Вонха комбайнаша хьанхар а ардар а цхьана долаш чуэц ялат.

Хьалхарча деношка хьахьокхачох кхаш леладераша хьийта къа мехьа даймалац: хІара гектара тІера чудаха 45 центнер кІа.

Тха фотокорреспондента И. Пляева дьакхача сурта тІа шоана гу (аьрдехьара аьттехьа) совхоза керттера агроном Ш. Султыгов, партийна секретарь Б. Умаров, къона комбайнер Б. Хидиров.

Пятилетка кхоалагІча шера хьувнъам чуэцаш боахкараште шоашта могаш дола гІо-новкъостия де гІерт культурно-сердалон, а торгови а болхлой.

Укх деношка къаьстта дукха болх ба район автолавка продавеца Р. Маргиева. Дукха я дІахоача веза моттигаш, хІаьта из массанахьа нах раьза хургболаш гІулакх де гІерт. Сурта тІа: Яндаре ялат чуэцаш боахкараш болча тайн-тайпара товараш дихьаш веная М. Марзиева.

Лохерча сурта тІа вайна гу иттаж тІарча болхлошта [illegible] ла Яндарерча клуба заведующи М. Костоев. ХІара денна хІана хилац ялата механизатораш болча зул клуба заведующи а самодеятельни артисташ а. Цар уххаза дешкерда журналаш, газеташ, концерташ уттаду.

Ди тІехьа сихлуш латт ялат чуэцилга. Из лоархІаме кампани лоаццача хана чакхъяккха гІерташ ба совхоз-техникума механизатораш. КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш кердача толамашца жоп дала деш денна цар.

Кхашкарча гойтаре агитацех

НОВОСЕЛОВА КОТАЛОНАХ ХЬОКХАМ ЭЦАШ...

Укх шера боккха хьувкъам хьалкхебаьб Наурски района «Россия» яхача колхоза къахьегамхоша. Аьрда дааьннача ялата хІанз а лоархІам баьбац. Цхьабакъда, цхьан гектара тІара 30 центнералла дукхагІа кІан мукхи чу-м эц комбайнераша. Итт эзар тонн гаргга ялат дІаоттиден 1500 тоннал кІезигагІа доацаш пачхьалкхенга доккхи тардолийтарга цу хьувкъамо — планал 100 тонн дукхагІа.

Колхоза коа, кхашкарча станашка хьалтеха доахк «Вай декхараш: пятилетка кхаь шера план 7 октябре кхоачашъергьа — СССР Конституце шу дузача денгаІ», «Тха денна солханарчул тахан дикагІа болх бе, кхоана — таханарчул дикагІа!», «Пятилетка — кхаь шера кхоачашъергьа!»

Цу боахама партокма секретара С. Е. Аюбова дувц:

— Къахьегамхой хьинарах ког гІортилга йолаш я пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра кхашка балхаш дерашк тІахьекаш йола хІанзара тха лозунгаш. ЧІоагІа уйла тІаяхийта Іомадир цар КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмо. Цул совгІа ялат чудерзадарах, 1978 шера юрта боахама продукташ доакъари нийчдарах, 1978—1979 шерашка хьайбаш толамца Іангарлахарах болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцамо къахьегама толамаш дахара керда низ беннаб царна. Цу документех ког гІортилга еш ялати доакъари дакххара йолаш йолча торони лоархІам беши долча оаха пятилетка план кхаь шера кхоачашъе лаьрхІар.

Къаьстта КПСС ЦК Генеральни секретаря новкъоста Л. И. Брежнева «СССР юрта боахам дІахо дегІабоалабарах» доклад еш хинна КПСС ЦК (1978 ш.) Пленум чакхъяьннечул тІехьагІа дикагІа къахьег колхозхоша.

«Россия» колхозе шийгара къахьегама хьокхам телаш ва комбайнер, агитатор - хьехамча Новоселов Николай Сергеевич. Леонид Ильича дешаш кІоаргга дег чу дувшарца дІахо юрта боахам дегІабоалабара долча доккхача гІулакха ший низ, хьинар кходергдац аьнна дІаяхайкадаьд цо.

Колхозе вовзаш а везаш а сиг ва Н. С. Новоселов. Цунна хетадаь да боахама цІеча уголокера дукха «Молнеш», кхыметтел яхай станашкара бІарча стендаш. Ишта да шоллагІча тракторно - полеводчески бригада культстана цІеча уголокерча стенда лакхе гІолла дІаяздь дешаш: «Ца дойташ ялат цІена чуэцараш безаш хила, цартара хьокхам эца». Лохе хьалтеха доалл Н. С. Новоселова сурт. Цунна кІал гІолла яздаьд: «Мала вартва кот! 1977 шера 10548 центнер аьрдад, 661 гектара тІара хьекхад ялат». Цунна юхе да хоза кийчдаь «Молни». ХІанз хьувнъам чуэцача, доакъар нийчдеча хьалхалаттарий, лаьтта оахаши культиваци еш болча механизаторий цІераш я цу тІа. Уж цІи хеза бола хьалхе лелераш а стихашца хестабу «Молне» тІа. ДикагІбарех лоархІаш ба механизатораш Пыльцин Василий, Митчев Алексей, Осокин Николай, Шалашов Василий, Крылов Георгий, Ильин Георгий, Федосов Сергей.

«Молне» тІа-м дикагІбарий цІераш мара яхац. Цунна юхе хьалтеха доалл «Колосок» яха пенгает. Цу тІа я ялат хьонхача, доакъар нийчдеча, юрта боахама кхыча балхашна хьалхалаттарех дувца заметкаш, задани 180 процент кхоачашъеча механизаторах Безнощенко Дмитрий Павловичах дола дувцар. Телеграмма тІа да: «Колхоза правлене, партийни профсоюзни комитетаца дег тІара къоабала вувц хьо денна йола задани тІехкхоачашъярца, Безнощенко Дмитрий Павлович!»

Вонх стенда тІа я хоза кийчъя йола бригадашта юкъерча «кхьа экран». Агротехнически дикагІйолча хана акханарча балхий ерригa комплекс чакхйоаккхаргйолаш кхьа экранаш кхаяна арахецар боккхача лоархІаме да.

Укх шера дика хиннад ялат, тІехкарашка кхоачаш я баьцаш. Вешта аьлча, боккха хьувкъам чубаьхаргболаш я ерригa культураш. Атта хьахинладий из дерригa? Дукха хьувкъам бале а хертІа доал ца дича зе хулаш чакхдала тарлу шу. Ялат ца дойтара мел эшар ду «Россия» колхозе. Каст-каста арайоах: «Комбайнераш диц ма лелаш!», «Оардача хана канацара цхьа фийт боабеш хилча 640 тонн ялат дов!», «Ерригача колхозе дов из кхаъ». Ишта плакаташ да ялата хІара фийга, гектара, чана, ахыдарий лоархІам белгалбоаккхаш. КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева аьннад: «ХІаьта хьалхаш кахьа я, новкъостий, эттара бехктохаме йола ха — ялат чуэцилга. Керттердар—лоацача хана хьалххелаь ялат ца дойташ чуэцилга».

В. КАРПОВ.

ЖУРНАЛИСТИЙ ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Селхан КПСС обкома заседаний зале хилар республика газетий, радион телевиденен редакцей болхлошта а яь пресс-конференци. Гулбеннараша хьалхашка КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума балхах а цо тІаниццача решенеех а дийцар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова. Журналистий хаттарашта жоп дедар цо.

Журналистий дукхача хаттарашта жоп луш ишта къамаьлаш дир КПСС обкома юртбоахама отдела заведующе Д. Г. Завгаева, Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела С. Н. Можуховс, республика Госплана председатела Е. В. Брылкин, КПСС Нохч-ГІалгІай обкома шоллагІча секретара М. Ш. Ваджиреева.

Цар дийцар парте ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра, республика юрта боахам дІахо айбара тІадерзадаь чакхдоаккхаргдолча гІулакхех.

Пресс-конференце дакъа лоацаш йар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома секретарь М. О. Бувураев, парте обкома пропаганда агитацеи отдела заведующи А. И. Тагиров.

НИКЪ: ЮРТА БОАХАМ БОАРАМАГІА ДЕГІАБОАЛАБАР

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА Х ПЛЕНУМ

(ДІадолор. Долалур 1-ча оагІо тІа).

грамма дукхаьшта йоалаш кхоачашъяра де мел дезар де деза вай.

Къаьстта теркам тІабахийта беза вай хьажкІашта. Хоаш долчча тайпара йоккхий торонаш йолаш культура я из. Лоамашта юхерча районашта а, хІаьта иштта хий дехкача лаьтташка а эгара лахкагІа хьувкъам лу цу культура. Цхьабакъда цу резервах эсала пайда эц вай. 99 эзар гектар хий дехка оахалаьтта да колхозашкеи совхозашкеи, хІаьта хьажкІашта аьхха 9 эзар гектар мара хоадаяц цу лаьттах. Из геттара кІезига я. Юрта боахама министерство, кхыйола юртбоахама ведомствашт хьежача бакъахьа я хий дехкача лаьтташка ялата лаьрхІа хьажкІаш юя майдаш дикка шеръяра дешага, цу культура хьувкъам 50—60 центнерал кІезигагІа боацаш лакхбелга Іалаш а деш.

ХьажкІаш кхееча агротехнике порядок е еза, нийса къоастае еза уж дІааьргйола зонаш, районаш, ялата технологех еррига хьажкІаш хьалкхеяргa довла деза. Сиха хьайоалаш хиларца белгала йола, удобренеши хийн декхарца дики хьахулаш йола, механизировании хьисане чуэцара чІоагІа аьттув болаш йола хьажкІий гибридаш бІубенна производствана юкъехахьа еза. РСФСР кхыйолча областаштеи краештех хьажкІий фу лоаттадерех цаІ я республика. Цу дукха дикка дукхагІа кийчде деза фу, хьалъе еза из докъадара, калибровка яра, дІаоттадаь лоаттадара йола низалаш. Даим санна хьажкІий фу кийчде деза специализировании колхозашкеи совхозашкеи. Вай бизза пайда эца декхарийла да дугеи сорген кхеяра, вайцига дика хьувкъаш йола хьалха хьайоалача хьажкІий, берца, гречиха сорташ шоалагІа дІадера санна йолча лоархІамеча резервах а.

Аьттув болча лаьттІаш климатически хьалех пайда а эцаш, ялата культурай хьувкъам лакхбара йолча мероприятеи комплекс юкъе а кхувлаш, колхозаши совхозаши декхарийла я укх гаргарча шерашка чудахьа валоян ялат дикка дукхагІа хилийта а 1980 шера из 550 эзар тоннага кхачийта а, цу даькъе хьажкІаш — 150 эзар тоннага.

Из лоархІамех бехктохамех декхар да, из кхоачашделга дІадоладе деза тахан деиз. Республика боахамашка укх шера хьалкхедаьд дика хьийкъа ялат. Из чуэца деза хиннахьи ца дойташ. Хьокхам тел Шелковской района къахьегамхоша. Уж хІаналехьа чуийца баьннаб ма бола ялат, паччахьалкхенга ялат дохнара план толамца кхоачашъяьй, планал совгІа ялат дохнаш ба. Шелковской парторганизаце, района берригача къахьегамхой опыт массанена дІайовзийта еза. Иштта ялат чуэцар дика вІаштІехьдаьккхад Наурски, Грозненски, Гудермесски районашкарча колхозашкеи совхозашкеи. Укхаза кхетамца юкъехкувл ипатовский опыт, бизза пайда эц техникех, боккъонца къоесам лоаттабу ялат ца дойтаре.

Цхьабакъда, халахете а, иштта дац массанахьа а. ЧІоагІа мела лел кхашкара балхаш Сунженски, Шалински, Малгобекски районашкарча колхозашкеи совхозашкеи. Цхьа комбайнана дІалаьрхІача эгара кІезигагІа ялат чуэц укхаза, хІанзалца хьа цхьей сменагІа мара болх бац агрегаташа. Денгара денга дукхагІа оасар тІа а доалаш ялат чу ца эцаш тІехьа доалаш латташ хиларца чоалханегІа хулаш латт гІулакхаш. Цу дерригнеша сиха оарцагІваьла везаш хилар хьахьокх, нагахьа санна хоадамболлаш дола де дезараш ца дойх ялат ца доеш дусаргдац. Из хилийта йиш йолаш дац.

Ялат чуэцача деш дола балхаш сихех дикех а даш, паччахьалкхенга ялат дохкара планаши декхараши кхоачашдар Іалашде деза. КПСС ЦК июльски Пленума решенешта жоп а луш, хьалха латтача колхозашкеи совхозашкеи цІаьхха хьалха а хьежа доаккхий декхараш тІаэцара дІайолаьд йола инициатива хьаллаца еза. Республика укх шера иниз кхоачаргба паччахьалкхенга 163 эзар тоннал чухьаха дойтацаш ялат дохка, хьалха тІаьийача декхарех декка дезаш хиннар 150 эзар тонн йолча. Хетаргахьа, КПСС обкома пленуме дакъа лоацаш бараша из предложени хьалдлоацаргья.

КПСС ЦК июльски Пленумо боахха теркам тІабахийтар иштта технически культураш дегІаахувлара дешашта, къаьстта свеклаштеи генараштеи. Укх тІехьарча шерашка республика свеклаш кхеерий вІаштІехьдаьккхад шекара свекла цхьадолча даькъе дикагІа хьувкъе а еррига чуяхьараш дукхагІа хилийта а. Нагахьа санна ийслагІча пятилетке юкъера лаьрхІача шера паччахьалкхенга 159 эзар тонн шекара свекла йохкаш хинналe, иттлагІча пятилетке хІара шера йохнаш яр 180 эзар тонн я.

ДІадахача шера свекла дІаюча дукхача боахамий коллективаша дикка тІехкхоачашйир шекара свекла кийчъяра планаш. «Шалинский» совхозерча 360 гектарах хІаране тІара чуийцар 384 центнер мерза овлаш, заготовкай план цу боахамо кхоачашйир 185 процент. Шалински районерча XX партсъезда цІерагІча колхозе дика хьийкъар свекла, цо паччахьалкхенга ехкар 14 эзар тонн свекла е 5 эзар тонн планал совгІа. «Самашкинский», «Гудермесский», «Кошкельдинский», кхыча совхозий коллективаша шергара шерга доаха толамаш а бо дац.

Цхьабакъда, белгалдаккха дезаш да свекла кхеелга дегІаахар кхоачамболлаш ца хилар. Из кхеяра технологи телхаярах, цхьадолча свекла дІаювча боахамашка лаьтта леладара культура лоха хиларах районашка чубахьа хьувкъам геттара кІезига ба. Масала, дІадахача шера Урус - Мартановски районе цхьан гектара тІара чуийцар духхьал 169 центнер мара хилазар, Ачхой-Мартановски районе — 182 центнер, Назрановски районе — 186 центнер. Еррига республика хьаийцача цхьан гектара тІа чуийцар еррига а духхьала 195 центнер мара хилазар. ХІаьта Краснодарски крае чуийцар 343 центнери Ставропольски крае — 244 центнери хилар.

Цуи бахьан да боахамий дукхача кулгалхошта из лоархІаме технически культура хьалкхеяра тІалатта бехктокхам лоха хилар. Шекара свекла дІаера аьттув боацаш йола хІамаш дІайийя хиннача кхашка каст-каста дІаюв из, дукха моттигаш нийсу свекла механизировании звеньяшта, бригадашта тІа ца чІоагІъеш. Цхьадолча боахамашка эсала пайда эц хиш дехкача лаьттаех, органически минеральни удобренеш кІезига тувс кхашка, листа йоацаш боагІача боарамагІа мара хургйоацаш гІулакх дац, хила йиш йоацача бесса тІехьатетт уж нийлхьелгеи цирна оасар делгеи.

Пленумо тІадожаду партийни комитеташта, боахамий кулгалхошта, специалисташта дІайийнача хІамшта де доагІаш дола гІулакх дар, уж чуэцара кийчо яр, чанхъяхара де дезараш а деш, укх шера планаш кхоачашъь ца Іеш, цхьадолча боахамашта тІадиса декхар тІера дІадоаккхилга. Вай декхарийла да 200 эзар совгІа тонн кийчъе, из хул хьалха тІанийцача декхарех лаьрхІачул 10 эзар тонн дукхагІа, хІаьта перспективе 300 эзар совгІа тонн мерза овлаш паччахьалкхенга дохкарга кхачийта.

ДукхагІа йоакхе е еза генараш дІадера. Укх тІехьарча шера вай цІаккха кхоачашъьяц цу культурана йола паччахьалкхен план. Пятилетка шин шера тІадиса декхар 11 эзар тонн я. Малгобекски, Назрановски, Сунженски, Надтеречни, Грозненски районаш декхарийла я духхьала 1978 шера план кхоачашъь ца Іеш, тІехьаюсилга дІа а доаккхаш бІарча пятилетка кхоачашъяр Іаланидара де дезараш де.

КПСС ЦК Пленуме мок. Л. И. Брежнева аьлча доклада тІа чІоагІа теркам тІабахийтар баьцадараш, коартолаш, кхыйола культураш дукхагІа а йоахаш кийчъяра. Республика юрта боахама тІа-тІа дукхагІа а кІоаргагІа а специализаци еш я оаьцадараш, сом, комсаш, кхеяра. ВІашагІъехкай «Консервплодоовощ», «Чеченингушвино», «Плодопром» яха специализировании объединенеш, хадданза кхоачашъю цар баьцадараш, сом, коартолаш кийчъяра планаш, торгоаш сете гІоала дукхагІа йохк уж. Цхьабакъда, баьцадараш, сом, комсаш, дегІаахара даькъе вай кхаьчача боарамо кхоачашдац наьха хьашташ. ХІанз а тІехьа лоха ба баьцадарий хьувкъам. ХІанза а тІехьа къоастанная а кердача баьцадаарашца, сомаца, къаьстта Іана замалахьа мах Іалашбара йола проблемаш. ХІана аьлча кхоачамболлаш яц теплицаш, холодильникаш, уж культураш лоаттаергйола моттигаш.

КПСС ЦК июльски Пленумо дІадехараш чоте а луш баьцадараш, сом, комсаш хьалкхеяр дІахо дегІаахувлира йолча программа хьажа а хьежа, Іилман ларда тІа чІоагІъьйча кормашка хьежжа баьцадаарашца, сомашца, коартолашца нах бизза Іалашбелга кхоачашде деза. Цу лостамагІа дукха кІама де декхарийла я «Консервплодоовощ» объединени. Укхаза кхы тІа а иттлагІчен цхьайттлагІчен пятилеткашка хьалъе еза 66 гектар Іана йола теплицаш, цу даькъе 16 гектар шеръе еза теплицаш тІайола моттиг «Тепличный» совхозе, термальни хих пайда а эцаш Червленски станице хьалъе еза 50 гектар йола тепличии комбинат. Іана йола теплицаш хьалъеча шоашкара доагІа дакъа лаца декхарийла я Грозненa промышленни предприятеи, къаьстта «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединенеш. Цул совгІа баьцадараш кхеду деррига боахамаш декхарийла да хьалха хьадола баьцадараш кхедара йола пленочни теплицаш 30 гектар шеръе.

Иштта тІера дІанъайла долча лаьтто республике 128 гектар дІадоацаргья, цо торо хулийтаргья хІара шера 10 эзар тонн тепличии баьцадараш хьалкхеде. Наха дикагІа коартолаш Іалашъяра де дезар да валоян чуяхьа коартолаш 40 эзар тоннага кхачийтар. Из вай низ кхоачаргболаш а да, коартолаш эпарий хьашташ кхоачаш а дергда.

Доккхий декхараш хьалхашка латт соций бешамаши комсаш леларри дегІаахувлара даькъе. Юрта боахама министерствос, «Плодопром» тресто де дезар да эгара маьхера лоархІа соми комараши, цу даькъе тІаегІа гІамагІ, боалаш, гуржий боалаш, хьачаш, малина; смородина, клубника, иштта Іана сортагІа бола Іажаши кхорашн дукхагІа дІа а богІаш валоян чуяхьаш яраш дукхагІа хулийталга.

ДІахо а дегІадоаладе деза комсаш кхеелга. 1960 шерага 35 эзар гектарага кхоачаш республике комсаш дІайогІилга дукхагІа хилийтара йола мероприятеш кийчъяй парте областной комитетом республика Министрий Советом. 1980 шера ерригача чуэца комсаш 150 эзар тоннага кхачийта лаьрхІад. Укх гаргарча хана дола декхар да из. ХІаьта из кхоачашделга дІадолада деза тахан деиз. Колхозашкеи совхозашкеи кхоачаш латт дика хьийкъа баьцадараш, комсаш, сом, плантацешта гІулакх дара де дезараш а даьд. ЦІенхаштта тІахьожам лоаттабе беза хьувкъам чуэцача, къаьстта теркам тІабахийта беза цун дикалах из ма бойтараш. ХІара боахама, районо де дезар да пятилетка кхаь шера планаш кхоачашъяра болча боарамга кхоачийтаргдола гІулакх делга, хІаьта еррига республика хьаийцача баьцадараш — 145 эзар тоннал чухьаха доацаш, сом — 65 эзар тонн, комсаш — 115 эзар тонн чуэцилга, из хул хьалха тІанийцача декхарел дукха дукхагІа.

ДІахо докладчика йоах КПСС ЦК июльски Пленуме оттадаь декхар да кхы а сихагІа хьайбай боахам дегІаахувлар. Хьалхарча аргІагІа дола декхар да дулх дукхагІа даккхар. ЛаьрхІад колхозашкеи совхозашкеи 1980 шерага дукха дІалуш дола доахан 20 эзар тоннага кхачийта. Цхьоакъда, хІанз санна бежан дулх доаккхилга вІаштІехьдаккхаро из декхар кхоачашдара аь решенеи кхоачашъяц. Доахан кхы тІа а кхеделга а чуоттадаь кхоабилга а масса йолча колхозашкеи совхозашкеи деш а да, кІезига пайда боалаш а да. ДІадахача шера цар паччахьалкхенна дІаделар юкъера лаьрхІача дийна долламехьа эзача 261 килограмм хІаранех хула 44 эзар бежан, хІаьта царех кхелагІа дакъа дола доахан дарстарга диллача юкъерчул лохагІеи чІоагІа гІийлен долаш дІадениад. Духхьала доахан кхы тІа кхеделга, чуоттадаь кхоабилга вІаштІехь даккхар тоадара чотагІа дулха дІалуча бежана дозал 350—400 килограммага а кхоачийташ, вай низ кхоачаргбар кхы тІа а 5 эзар гартта тонн бежана дулха даккха.

Цу гІулакха тІехьа сихха порядок е еза, вІашагІдолла деза дулха доахан кхедара йола ший лоІамагІа дола специализировании даъа, бежан дулх доаккхилга промышленни ларда тІа даккха деза. Вай йолаш я опыт. Грозненски боахамашта юкъарча объединенеца цхьа республике хьалха хиннача «Скотопром» треста ларда тІа вІашагІъехкаи доахан чуоттадаь кхабаран кхы тІа кхедаран йола республиканскй ялх районий объединени.

Цхьабакъда цар болх геттара мела лел. Іа йиш йолаш да Шалински, Гудермесски, Надтеречни. Малгобекски, Ножай-Юртовски, Веденски, Советски, кхыча районашка паччахьалкхенна дІалу бежанаш юкъера дозал 230—250 килограмм мара йоацаш хилар. ХІара колхозеи совхозеи хьайбаш кхеделтеи кхоабилгеи дикагІа геи кхоабилгеи дикагІа вІаштІехьа а даькка, ден-бийсан тІаккхета дулх 850 — 1000 граммага кхаччалца лахде, хІаьта дулха дІалуча бежаний дозал 350—400 килограммал кІезигагІа хургдоацаш хилийта деза. Сихъьа шеръе еза сиха дегІайоагІа отрасль — хьакхарч лелаелга. Цунца цхьана юрта боахама министерства колхозашеи совхозашеи хьакхий дулх даккхара задани 1 июль тІакхоачаш 17 процент мара кхоачашъьяц, кхоачаш ца еш йисар мана хьакхарчашта осеменени яра ах шера задани.

Хьакхарч леларра гІулакхаш тоаде йиш хулийта торонаш я хІанз колхозашкеи совхозашкеи. Хьайбаш лагерашка леладе йиш хулийта помещенеш, шийца дукха витаминаш йолаш, шортта момш доакъар хиларо дика хьалаш хьакхолл июле-августе хьакхарчашта шерра осеменени чакхъьяккхара, шу чакхдалалехьа кхы тІа а хьайбаш къона тІехье хьалкхеяра. Керттерчеи къаьст-къаьстан йолча яхкача хьакхарчий тІехье хьалкхеяра планаш 1,5—2 лакхйича бакъахьа хургда. ТІехь тІадоагІача шерашка хьакхий дулх доаккхилга лакхдеи цун объемаш дикка шеръеи йиш хулийтаргья цу гІулакхо. ХІанзчул шозза дукхагІа а долаш, хьакхий дулх доаккхилга 1960 шера 15 эзар тоннага дІанхоачаде лерхІ. Цу отрасла хаддамза специализаци концентраци яран, хІаьта шеррарча боахамий юкъарча кооперацеи ларда тІа кхоачаш де лерхІ из гІулакх.

Дулх доаккхилга алсамдаккха йиш хулийта дукха торонаш я жа леладеча. Паччахьалкхенга хІара шера 160—180 эзар жа дІадала йиш йолаш да республика боахамаш. Цхьабакъда дІалу уж лоха кондицеш йолаш да. 1977 шера паччахьалкхенна дІаденна жа хІаране юкъера лаьрхІача 32 килограмм дезал долаш дар, царех аханел дукхагІа дараш боарамал лохагІа тоадененн гІийлен дар. Из гІулакх нийсденнад хьалхарча аргІагІа «Чечингскотопром» объединене боахамашка а доакхаш жа кхоабилга во вІаштІехьдаьккха хиларах. Юрта боахама министерства, колхозий совхозийи кулгалхоша балха цу лоархІамеча даькъа геттара во доал а ду. ДІалуча хІара устагІа юкъера дозал 40 килограмм хилийта духхьала укх пятилетке хьалхашка латта декхар кхоачашделга вІаштІехь а далийтац. ХІаьта духхьала цу гІулакхо йиш хулийтаргъяр кхы тІа а 600 тонн устагІан дулх даккха.

УстагІан дулх дукхагІа даккха йиш хулийта кхы а цхьа резерв я лоаман даьгІенашка жа доажаделга. Лакха эффективность йолаш цу даьгІенех пайда эцаро йиш хулийтаргъяр жа мозза дукхагІа дебаде, Іуьа юкъерчи дозал 65—70 процентага дІанхоачаде, цунца цхьана, устагІан дулх доаккхилга цу зоне кІезигагІа даде шозза дукхагІа хила доагІа. ХІаьта республике гІолла из 1960 шера 7,5 эзар тоннага дІакхоачаде а деза.

Хьайбай продукцеца бала хьалхашка хьалхашта латта декхар кхоачашдеча йоакха моттига дІалоац коа тІара оалхазараш леладара. Вайцига дегІа ца йоагІаш дукха ха яьккхар цу отрасло. Боахамий ерригача категорешка 1700 тонн коа тІарча оалхазарий дулхи 114 миллион фуи мара даккхац хІанз вай республике. Мах беча организацеша хІара шера 20 миллион совгІа фуъ хьадахьмхыча областашкара. Нийсадий-хьогІ из? Хетаргахьа дац.

Парте областной комитето цох вывод яьй. Из отрасль ма-дарра аьлча, хІанз промышленни ларда тІа а яьккха йерттерча даькъе «Птицепром» треста боахамашка вІашагІтехай, шиь системе фуаш Іалашдара лостам бола коа тІара оалхазараш леладу йоккха ши фабрика а йолаш — «Староюртовскаяи» «Кавказ» яхеи. Реконструкци еш латт коа тІара оалхазараш леладеча йоккхача ферма ларда тІа хьаьча коа тІара оалхазараш леладеча фабрикашта: «Майская», «Западная», «Ермоловская», «Урус-Мартановская». ХІараяр 18 эзар нотам леларра лаьрхІа духхьала укх шера коа тІара оалхазараш леладеча фабрикашка планал совгІа хьае лерхІ 32 механизировании птичник. Миллион боабаш леларра комплекс юкъейоалаергья эксплуатаце, дукхагІа леладергда коа тІара оалхазараш хІанз йолаш йолча фабрикашка.

Пленума цІерагІа барккала безам ба чІоагІа теркo еш тха решенеш хьаллаьцача, хІаьта халонаш нийслушехьа, хьалхашка оттаь программа толамца кхоачашъьча «Чечингсельстрой», «Чечингколхозстрой», юрта боахама министерства а «Птицепрома» а гІишлоньерашта. 1978 шера 1 июнь тІакхоачаш цхьайтта птичник эксплуатаци яра практически кийча я. ЛоархІаме гІишлош хьалъечара теркам лохбалийтаргбоацаш гІулакх вІаштІехьдаккха деза. Коа тІара оалхазараш леладеча хІанз чакхдоахача гІулакхаша торо хулийтаргья духхьала 1979 шера общественни сектора фуаш Іалашделга шозза лакх а даь фуаш нийделга 150 миллионагеи коа тІарча оалхазарий дулх доаккхилга 3—4 эзар тоннагеи дІанхоачаде. ТІадоагІача шера хьалъе йолаергья цу тайпара йоккха бройлерни фабрика, эксплуатаце из юкъейоалаьчул тІехьагІа республике доаккха коа тІара оалхазарий дулх 15 эзар тоннага кхоачаш хургда. Цу тайпара, хьакхарч, коа тІара оалхазараш леладелга сихдаь дегІадоаладаро доахани жайн кхоабача кхоачамбоацараш дІа а даьха болх тоабаро йиш хулийтаргья боахамий ерригача категорешка дулх доаккхилга алсамдаккха, дулхи дулха продукташи эшарца бувзам бола бахача наьха хьашташ кхоачашделга тоаде, республика доалон дехьара хьатІадахьача дулха боарам лохбе.

Хьайбаш леладеча «готтига» йолча моттигех цаІ шура яккхар да. Шура яккхара пятилетка заданеш республико толамца кхоачашъеш яле а, цу отрасле дукха проблемаш я тахханза а кхоачашъянза а. Керттерча даькъе духхьала вай ресурсай чотагІа кхоачашде дезаш да вай гаргарча хана бІарча молочни продукци эшарца бувзам бола наьха хьашташ, из гІулакх чакхдаккхара йоаккха шура 1980 шера колхозашкеи совхозашкеи 125 эзар тоннага дІанхоачае еза. Укхаза, доахан дукхагІа хилийтарца цхьана, керттерча резервах цаІ я вай цар продуктивность лакхъяр. Шоаш хьажалаш, совхи колхозашеи совхозашеи хІара кхоабеча Іаттагара 2066 литр мара шура а ца йоаккхаш Российски Федераце 64 моттиг яьккхар. ХІаьта ЦК Пленуме декхар ма-оттадаьдий шехна гІолла цхьайттлагІча пятилетке йоаккха шура 3000 литрага дІанхоачае.

Шурийна хьайбаш леладеча «готтигача» моттигех цаІ — доахан Іаьхар дусилга, Іаьсий кхедеча шехна тІехьарча моттигех цаІ дІалоац республико. ДІадахача шин шера 100 Іатта тІехьара 70 Іаснлг мара хьакъоастадаьдац. Из ла йиш йоалаш дац. Нагахьа санна доахан Іаьхара дусилга 10 процент кІезигдина, духхьала из бахьан долаш, хІанз долаш дола доакхам цар продуктивности шоай боараме йитача, кхы тІа а доакъарийн болхлой низ дІа ца бокийташ кхы тІа а 15 эзар тоннах кІезигагІа йоацаш шура яккха йиш хургъяр колхозийн совхозийн. Цунца цхьана из яккхарга дІадодар 12—15 процент лохлургдар.

Бахьан — хьайбанта искусственни осеменени еча службас шиь болх во оттабаь хилар. Колхозашкеи совхозашкеи хІанз болх беш 137 пункт я, царех 6 мара яц цІенхаштта технологе бовзонаша дІадехачоа жоп луш. 15 шурий-товарни ферме цхьакха тайпа пункт яц. Царех дукхагІайраш специалисташца Іалашйинза я. Во болх беш я республика племобъединени. Кхыдола бахьанаш а да. Уж бувзам болаш да фермашка санитарии хьал во хиларца, хьайбаш леладара зоогигиенически бокъонаш гІожа телхаеи моттигаш нийсъьлийтарца, инфекционни лазараш доарихадалийтарца.

Итог дега тоам беш яц: республико кхоачашъьяц дулх дохкара иттлагІча пятилетка шин шерен ах шерен план (кхы тІа а енна задани лоархІача). Паччахьалкхенна дІадаланза дисад 2,9 эзар тонн дулх. Хьано бу вайна тийша болх? Эгара хьалха Грозненски Сунженски районаша, цар боахамаш 786 тонн дІаяла езаш декхарийла дисад, Малгобекски-698, Советски — 440. Кхоачашъьяц план Веденски, Гудермесски, Надтеречни, Ножай-Юртовски, Шалински районаша. ИйслагІча пятилетке шера юкъера лаьрхІача йохкаш хиннадчул кІезигагІа шура йохк дІадахача 2,5 шера Грозненски Гудермесски, районаша.

ЧІоагІа сагото яйташ да доахан геттара кІезигдалар. Республике совхха хиннач 4775 бежан кІезигагІа да. Ачхой-Мартановски, Грозненски, Малгобекски, Назрановски, Ножай-Юртовски, Сунженски, Шалински районий кулгалхой декхарийла ба доахан дукхегІа хилийта, хьакхарчи жайн тІатеПа дебаде йиш хулийтаргйола хиланза яргйоаца мероприятеш чакхъяха, бахача нахагара дукхагІа хьайбаш ийде. ДукхагІа кхеде деза коа тІара оалхазараш, шоллагІча ах шера паччахьалкхента кхы тІа а 1,5 эзар тонн коа тІарча оалхазарий дулх дохнара а «Чечингскотопром» объединене боахамашка тІакхетта дозал кхо эзар тоннал кІезигагІа йоацаш хилийтара а.

ДІахо докладчика цІенхаштта йийцар тешашме доакъара база хьаяра проблемаш. Цо белгалдаьккхар, эшача тайпара доакъара база дегІа ца ахаро хьайбай продукци йоаккхилга тІехьатеташ хиларо.

Колхозашкеи совхозашкеи мела лел доакъара кульутурай структура аргальнккха товелга, дукха дІаюв мах лоха болеи хьувкъам кІезига луш йолеи культураш. ВогІа дола лаьтта хьанъестаду сол, доакъара свеклаш, ябакхи харбази дІаера. ХІаьта къаьстта эсала латт люцерна кхеелга. Надтеречни, Наурски, Гудермесски, кхыча районашка дІайийна из мах бола культура нийлха я, шиь ханнахьа тІаювц, кердаяккхац. Из бахьан долаш дукхача боахамашка цун хьувкъам хІара гектара тІара 3—4 тонн мара хилац.

ДикагІа лелац силоса хьажкІаш кхеяра гІулакхаш а. Массе хана санна, из дІаюв вогІа долча лаьтташка, боарамал листагІа, дІайийнача тІехьагІа шиь ханнахьа доагІа Іунал а дац. Из бахьан долаш кІезига чуэц вай хьажкІаш юкъе йоаца моша доакъар.

Доакъараш Іалашдеча «готтига» моттиг йолаш яс цар динал.

Доакъара динал во хилара бахьанех цаІ да из Іалашдара технологи кхоачаш ца яр. Республике тоъаш дац сенажи силоси чуйоллара облицовка яь кІоагаш. Колхозийн совхозийн, юртбоахама ведомствай кулгалхоша хьинаре теркам тІабахийтац хьае атта йола уж сооруженеш хьаяра. Шефство лелаеча организацеша а гучадалийтац шоашкара хиланза даргдоаца хьинар. «Сельхозтехника» объединене инициативах республике шиь шу хьалха хьаьй итташ аьшках яь сенаж йоллара башнеш. Конструкцех доатка кхоачамбоацараш дІа а даьха балха юкъейоалае еза уж.

КІезига хІама ду вайцига доакъарех дикагІча тайпара пайда эцара. Уж во кийчду, царех белкови добавкаши микроэлементаш еттац. Кхоачам хиллал кийчъяц дама гранулаш, брикеташ, кхыйола хІамаш. Йолаш йолча цехех, экструдерни установкех бизза пайда эцан, хІаьта Шалински, Наьсарен, МагІалбика районий цхьадолча боахамашка цехаш вІалла а а яц. ЦІенхаштта кхоачамбоацараш да ялатах пайдаэцача а.

Хьайбай боахам доакъарца Іалашбара 1980 шу хьатІакхоачаш йол — 215, сенаж — 130, силос — 740, доакъара свеклаш — 155, баьца хьоар — 50 эзар тоннага кхаччалца Іалашде деза. Фуража лаьрхІа шоай доалахьарча ялатах 260 эзар тонн хьакъоастае деза. 30 механизировании доакъар кийчду цех хьалъе, нарбаидах, кхыча белкови добавкех шерра пайда эца боагІа. Доакъарашта экструдированни елга, кхыдола гІулакхаш чакхдоахийта белгалдаьд.

КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума дІадехарашка хьежна республика юрта боахама экономикага хьежача вайна цІаьхха а гучадоал дукхача колхозашкеи совхозашкеи шоай торонашка хьежжа болх ца белга, зе дуи рентабельность лоха юлеи боахамаш кІезиг ца лулга, юртбоахама продукцеда дІадодар лакхлулга, фондоотдача кІезига йолга. Хьайра тоалац хьаеча продукце динал.

ДІадахача шера республикерча 101 совхозах 63-ие 26,8 миллион сом зе деш, 44 колхозах 12-ие 2,8 миллион сом зе деш чакхдаьккхар. Цул совгІа, укх шера 1 январь хьатІаотташ Госбанка ссудаех колхозашкеи совхозашкеи доал 96,5 миллион сом, цу даькъе лоацача хьарча ссудаех 59,2 миллион сом а доаллаш. 1977 шера доаллаш хинна декхар хьалхарча ссудаех 9 а шоллагІча ссудах 5 а миллион сом алсам дальар.

Госбанка ссудаех доалла декхар тІера дІадаккхараш из дІатанхара ха йІаьхъярцеи колхозашта финансови гІо дара дешаш колхозий цхьабола кулгалхой гІалат ца бовлаш кхетадар лов тхена. Укхаза эгара хьалха дувцар сенах да аьлча, из да объектнии бахьанех халача финансови хьала тІа эттача колхозаш тІера Госбанка ссуда тІера дІадаккхарах а пролонгаци ярах а. Из мутта ца хилча цхьаболча кулгалхой индивидуальни уйлаш хургья.

КПСС ЦК июльски Пленума решенеш тІа къаьстта теркам тІабахийтаб балха дикал лакхъяра. Цу даькъе де Іалальмате дукха хІама да вайцига. Хьаацаргья вай, масала, продукце дикал санна йола цу проблема лоархІаме оагІув. Даьча лоархІамаша хьахьокх нагахьа санна 1977 шера кийчъячи шурий хьоанал 0,1 процент лакхагІа хинналаре кхы тІа 2,5 эзар тонн из продукци яккха йиш хиннилга. Свеклаех доалла шекар 1 процент дукхагІа хиннадаларе 1,7 эзар тонн дукхагІа даккха йиш яр шекар. Ялат дикалга хьежача а деррига лертІа дац. ДІадахача шера тохнам баьча 87 эзар тонн гурахьа дІадийнача кІих 4,6 эзар тонн мара дац клейковина хилара стандарто дІадеххача тайпара. Сортах надбавка еш дІаденнар 24 процент кІа мара дац. Нагахьа санна 50 процент дар дІаденнадаларе кхы тІа а 400 эзар сом пайда хургбар вайна. КІезига зенаш хиннадац кхыча культурашка, хьайбай боахамга диллача. Хьайбаши жаи гІийла долаш дІачутеларах дІадахача шиь шера боахамашка хьа ца кхоачаш диссад кхо миллион сом, хІаьта шиь шеран ах шеран бежанеи устагІаия дулх доаккхача хинна зе итт миллион сомал дукхагІа да. Цу дерригача кхоачамех пайда эца боагІа.

КПСС ЦК Пленуме белгалдоахар «Боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тІа юртбоахама производствана специализацнц концентраци елга дІахо дегІадоаладарах» бола парте ЦК соцам парте шерра къоабалбаьлга а геттара лоархІаме политически, программни документ санна тІанийцалга а. Халахете а, из кхоачашбелга вай республике ледара лел. Госплано, республикански юртбоахама органаша, КПСС горкомашеи райкомашеи, горрайисполкомаша из соцам кхоачашбара тІаерзаь мероприятеш белгальяр, баькъда тІагІертта кхоачашъяц уж.

Хьакхий, бежана дулх даккхара, кагий доахан кхедара, доакъар даккхараи доакъар кийчдараи, фу кхедара концентраци яра дагаръяь варгвоацаш торонаш я вай.

Юртбоахама производства керттерча участкех цаІ я юрташка гІишлош хьалъяр. КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хиначул тІехьагІа республике дукха болх баьб гІишлон организацей низалаши индустриальни базеи дегІайоалара. Керттерча организацей балха боарамаш алсамдаьннад: «Чечингсельстрой» треста — шозза, «Чеченингушводстрой» гІишлон управленеи «Чечингколхозстрой» объединенеи — кхозза. ВІашагІъехкай керда организацеш — «Чечени г у ш в о д ремстрой» трест, хІаьта иштта юрта боахама министерстве, «Плодопром», «Птицепром» трестаьшка, «Консервплодоовощ», «Чечингушвино», «Сельхозтехника» объединенешка къаьстта гІишлон подразделенеш.

ГІишлошъерий база чІоагІъеннай. Укх тІехьарча шерь шера из дегІайоалерга дІаяхийтай 50 миллион сом паччахьалкхен средствash. Юрташка гІишлош еш йолча подрядни организацешна тахан да аьшкабетон конструкцеш, столярни изделеш, кхыйола эша материалаш арахецара эша производственни низалаш. Цу низалаша юрташкарча подрядчикашта торо лу 60 миллион сома маьха гІишлошмонтажни балхаш де.

Белгалара теркам тІабахийтаб капиталожени эффективность лакхъяреи дІадахийтача рузкъах сихагІа пайда юхахьабаккхареи дешшта. ИйслагІча пятилетке укх пятилетка шин шерен ах шерен эксплуатаце дІаенний 512 миллион сома маьха кийча объекташ. Цу юкъа республика юрта боахамга кхаьчад 20 эзар гектар хий дехка керда лаьтташ, 85 эзар гектара тІа реконструкци яьй, 100 эзар гектара тІа хий дІатІадихьад. ГІишлошъерий новкъосталца къестаю юртий социальни проблемаш а. Укх тІехьарча шерашка юрташка поселкаш комплексо хьалъярга доалаш латт. ХІара шера хьаелл деша даха ха йоацача берий учрежденеш, итташ юкъарообразовательни школаш.

Цунца цхьана, юрташка гІишлош хьалъяр республике хІанз а тІехьадусаш да. Юрта боахаме паччахьалкхен капитальни вложенеш ярех керттера фондаш болх бе йолаялийтарех план кхоачашъеш яц.

Юрташка капитальни гІишлошъяра планаш кхоачашъяра дукхача даькъе бехке ба заказчикаш шоаш. Цар, массаза яхар санна, ханнахьа хьалац проектни документаци, тІехьадоах финансировании елга, объектай оборудованена комплектаци елга. Цхьабакъда бехк тІерабаккха йиш йолаш бац проектировщикаш а. «Грозгипросельхозстрой», «Чечингражданпроект» институташа, «Сельхозтехпроект» конторa, кхычар во теркалду юртий шоай тайпара хьалаш, механически юкъехкухь типовой проекташ, промышленни элементаш, конструкцеши инженерни коммуникацешш чоалхане йоах, цар кхы тІа а алсамдоаккх гІирсашна дІадодар.

Таханарча дено дІадеххача тайпара вІаштІехьбаьккхабац юрташкарча гІишлошъерий болх. Объекташ, къаьстта нах чуІа цІенош, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, школаш хьалъяра индустриализаци яр резервах цаІ я. Ванъда шоай производственни база лертІа ца хилара цу лоархІамеча резервех бизза пайда эцалац. «Чечингсельстрой» тресто ледара къестаду юрташка цІенош хьалду комбинат яь йистейнкхяра дош, хІаьта «Чечингколхозстрой» объединене цу тайпара дош хІанз а оттадаьдац. ДукхагІйолча гІишлошъеча организацешка наьха лерттІа йоакхо яц. Во кийчъьяьча транспортаца балха кхувл нах, болх беча моттиге вІоахвала, кулг-юкъ дала, салаІа моттиг яц, объекташка даа хІама хьатІанхухьагта вІаштІехьдаьккхадац.

Наькъаш тоадаран хьадарам тІахьожам эсала лоаттабу, къаьстта Веденски, Советски, Ачхой-Мартановски районашка. Автомобильни наькъаш дарех эксплуатаци ярех Нохч-ГІалгІай управлене кулгалхой декхарийла ба наькъа реконструкци е, тоабе, е кердабар билла аьнна тІадиллача хІара боахамо дехьел эшар делта Іалашде.

Цхьатарра дукхаханахьа хьалъеш латта объекташ кІезигье йоагІа, саготагІа йолча объекташта ресурсаш тІа а ерзаеш, цІенхаштта теркам тІабахийта боагІа керда объекташ хьалъелгеи къаьначарна реконструкци елгеи цхьан нога тІа даккхара. Хьалъеш йола объекташ ханнахьа проектно-сметни документацеца, финансированеца, оборудованеца, хІаьта Іаи замалахьа транспортаца, техникица, болхлошца Іалашъяра яра тІахьожам оттабе беза.

Новкъостий! Мехка юрта боахам дІахо дегІабоалабара даькъерча КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеша дІадех цунна партийни кулгалдар лакхагІча лагІа тІа доаккхаш айдар.

«Юрта боахама партийни кулгалдара оалан тІара проблема хила а хиннай, хІанз йолаш а я кадраша бу болх», белгалдаьккхар КПСС ЦК июльски Пленуме шийй доклада тІа мок. Л. И. Брежнева.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хиначул тІехьагІа цу даькъе белгала болх баьб. Нагахьа санна 1965 шера совхозий директорех, колхозий председателех, юрта боахама районни управленей начальникех 58,6 процент бараш лакхерен йистедаланза лакхерен дешар дийна хиннабале, тахан из процент 95,3-нега кхоачаш лакхьеннай. Лакхерен юкъерен дешар дийша юрта боахама специалисташ цу юкъа 69 процентагара 93 процентага кхоачаш дукхагІа хиннаб. Тоабеннаб юкъерча звенон кадращеи механизаторашеи бу болх.

Из мутта дале а юрта боахама кадраша бен бола болх КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленумо дІадеххача тайпара бац. ЦІенхаштта кхоачамбоацарех цаІ да кадраш каст-каста хувцалула, къаьстта кулгалдеш яраш. Из хул кадраш хоржача хана бе-башха доацаш из гІулакх леладар, кадраш во йовзар, Іомаяр бахьанце. Цу тайпара хІама нийсделар, масала, «Серноводский» совхоза директоралла к. Тепсаев хьожавеча хана. «Самашкинский» совхоза керттера зоотехник волча хана болх бохабарах шозза выговор яьй цунна парте Ачхой-Мартановски райкомо. ХІаьта цул тІехьагІа директоралла оттаваьв из. Хоаш ма-хиллара, кердача моттиге а болх бохабир цо. Иштта сухалбаь Майски птицефабрика директоралла вахийтар и. Тахаев. «Ермоловский» совхоза директоралла — к. Бакалдин, «Солнечный» совхоза директоралла — к. Махмутов. Уж цхьа шу а далалехьа болх бе ца хараx дІабаха бийзар.

Кадрашкара доагІар чІоагІа хьадехарца цхьана кулгалхоех тешам беина, цар чІоагІа йоакхо еш, къаьстта а къоначар, шиеа деза вай. ДукхагІа терно е йоагІа юкъерча звенон кадрай, механизаторий, цар квалификаци лакхъяра, хьалхалатта опыт Іомаяран дІайоаржаяран.

ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш, новкъоста Л. И. Брежнева доклад дІахо йодача хана ерригача партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацей теркама юкъмоттиге хила еза. Укх гаргарча хана парте райкомий пленумаш е партийни активаш чакхъяха, юкъьанцарча партийни организацешкеи къахьегама коллективашкеи собранеш е еза. ЦК июльски Пленума материалаш ювцача хана юртбоахама производства пайда ца эцача резервашта къаьстта теркам тІабахийта боагІа.

Партийни организацей декхар сенах латт аьлча, из латт влияни яра еррига средствах пайда а эцаш КПСС ЦК июльски Пленума документашта шерра пропаганда ярах, уж дІадовзийтарах, цар чулоацами маІани хІара саги дІабовзийтарах. Цу боккхача балха юкъе юкъерчал доацаш дакъа лаца деза кулгалдеча партийни, советски, боахама кадраша. Цу балха юкъеоза беза специалисташ, Іилмахойи, производства новатораш, дикагІдола пропагандистски низаш.

Бехктохкама декхараш хьалхашка латт республикански моттигашкарчеи газетий, радиой телевиденеи редакцешта, Таханарча ден гІулакхаца айхха бувзам а болаш Пленума материалаштеи решенештеи тІагІертта пропаганда яро кхы а айергья толаме хьувкъам чуийца баккхараш кхыдола юртбоахама балхаш дараи тІехьа, шера а бІарччача пятилетка а планаши тІанийца декхарашкхоачашдара тІахьа йоаржа социалистически яхь. Цу яхье хьалхарча мугІаре латта, хьинаре къахьегарца шоашкара масал гойта декхарийла ба коммунисташ.

Мукъа ба сона шуи цІерагІа, областной партийни организаце, республика къахьегамхой цІерагІа КПСС Центральни Комитета, новкъоста Л. И. Брежнева шийна белгалдаьча лерхІарашка кхачара шоай йІаьхача опытах, знанеех, говзалах, организаторски искусствах Нохч-ГІалгІайчен коммунисташа бизза пайда эцаргхиларахтешам бала. Цар шоай низаш кходергдац ЦК Пленума решенеш кхоачашъяра, КПСС XXV съезда хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара.

* * *

Пленума доакъашхой прениех къамельаш де болабелар. Дош лу **В. Г. Табакова** — КПСС Шелковской районна хьалхарча секретарь.

НИКЪ: ЮРТА БОАХАМ БОАРАМАГIА ДЕГIАБОАЛАБАР

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА Х ПЛЕНУМ

— КПСС ЦК июльски Пленума решенеша кхы а айдир колхозхой, совхозий болхлой къахьегама хьинар, — аьлар цо. — Парте еча йоаххонца юртбоахама производства ерригача участкашка хьинарен дика вIаштIехьбаьннек къахьегарца жоп лу цар. Аз дика а хеташ дIаяк шуга шелковчанаша района историе чухь эггара хьалха 12 дийнахьа хьувкъам чуаца а цунца цхьана паччахьалкхенга на боле ялат дохкара план кхоачашъе а карагIдаьнилга. КIа планал тIех дIахо дIалуш да.

Ялат хьокхача а из оардача а рекордаш уьттанйй. «Путь к коммунизму» колхозерча комбайнераша В. П. Сладковен, П. С. Новаковскен кхаь дийнахьа вIаштта шоай «Колос» комбайна бункер чура 68—70 тонн ялат дIатийлар, цул тIехьагIа из хьокхам 75 тоннага дIакхоачабяр. Цар рекорд эшайир цу боахамерча девала Онипко В. В. Лозвренкоси В. П. Лозвренкоси — балха дийнахьа 88,3 тонн кIа аьрдар цар.

Толам баккха вIаштIехьдаьлар шерра ипатовски метод балха юкъейоалийр бахьан долаш. ХIара боахаме болх беш ялат чуэца транспортни комплекс яр. Лакха говзал йолча механизаторашна къоначчарна новкъостал хоаттадора. ВIашагIъехкарш деваллий экипажаш а.

КIи-марса ха тIатеIIа болх бе безаш хул. Лакха овсарле йолаш къахьегара, инициативаш шерра дегIаккхувлара наха эшаш дола хьалаш хьадьдар. ХIара дийнахьа хьувкъам чуэцарах дуаца районни вестник «Молнеш», листовкаш арахецар. Ерригача колхозашка ялат чуэца арадоалаехьа хьалхарча кIи паркха цIей деадир. Ялат чуийца даьлча — хьувкъама цIейш.

ДIахо нов. Табацковс терккм тIаов лаьттани хьайбайн продукци дIахо алсамъяккхара йолча резервашта. Сагото айташ я, масала, укх тайпара факт: хьувкъам кхебеш лаьттанцара хьайцар даим юха дIалуш дац вай. Иштта хиина эшам организаца мара юкаметтаоттабе йиш яц. ХIаьта из кхай тIа ехкара автотранспорт эш, бакъда колхозашна хIанз йола тишьенна 260 грузовик, болх беш дукхагIа лаьтташ хул. Транспорт хьаIайнай «Сельхозтехникан» юрта боахама министерствай автоколоннашна. Бакъда колхозий лаьшташ кхоачашдера уж сагота хилац.

Хоадам болаш яц планировани а. Планаш уттаеча хана производство дегIаяра боарам терналбаь ца Iеш хьувкъам хьалхилара лаьттан шиЙ кхоачамаш, а терхалдинов даргдац. Цо кхайн фермайн болхлой хьинер айдергда, производства эффективаность лакхъяра стимулировани ергья.

Къамаьл де дош яц «Чеченингушвино» производственно - совхозни объединене начальника **Д. М. Хаматханова.** Дукхха эзараш болча нахах латтача объединене коллектива, йоах цо, дег тIара раьза хиннеш патриотически уйлаш чIоагIа айенкон тIаийцар КПСС ЦК июльски Пленума решенеши цига новкъоста Леонид Ильича Брежнева яь доклади. КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча объединене къахьегамхоша юртбоахама продукци йоаккхилга, из паччахьалкхенга йохкилга алсамдаьнихад. Алхха пятилетиа хьалхарча шин шера планал совгIа дукха ялат, дукха, шура лькхай. Бакъда, цу юкъа керттера культура йохкара тIадиса декхар — 37 эзар тонн комсаш.

Комсаш яхара тIехьабусаш хиларца шоашта тIалатта бехктокам дика кхетабеча объединене къахьегамхоша хьадда мероприятеш оттаьй пятилетна кхоалагIча шера деррига декхар тIера дIадаккхар духьа. Комсий бешамашна хулача зене йолча хIамашца, лазарашца, баьцашца лоаттабу къовсам чIоагIбаьб совхозашна. ДукхагIдолча боахамашка комсаш дика хьувкъаш латт.

Нов. Хаматханова дувц объединене коллективаша, парте областной комитета дIадийхар кхоечаш а деш, хIанзле 7 эзар гектара тIа керда комсаш дIайогIарах. 1980 шера хьувкъам лургба цар. Цо йиш хуннйтаргья комсаш кхеярех уж йохкарех ерригача пятилетка план кхоачашъе. Кердача совхозашка объекташ хьалъеча балхаш во вIаштIехьдахарах, цу гIулакха хьахецача ах чах бизза пайда ца эцарах оратора цIенхаштта критика йир Нохч-ГIалгIай гIишлон управленена, «Чечингсельстрой» треста, «Чечениигушводстрой» яхача гIишлон управленена.

— Партен берригача мехкаш вахаре Iалаьмате боккха лоархIам бола хIама хилар КПСС ЦК июльски Пленума решенееха цига Л. И. Брежнева аьча докладахи, — аьлар парте Надтеречни райкома хьалхарча секретара **А. Г. Пеньяова.** Вай юрта боахам дIахо йодача хана массе оагIонгахьарен динамичнон дегIабоалабелга оттадаьд цар тIа. Парте еча йоаххонца гIулакхашца жоп луш болча тха кхайн фермайн къахьегамхоша шоаш хьалха тIаийцача социалистически декхарашка цIаькха хьажа а хьежа кхы а доккхагIдараш тIаийцар. Ма-дарра аьлча, кхаш леладераша шоаш хьалха лаьрхIа хиннечул тIех 5 эзар тонн дукхагIа ялат, кхо эзар тонн комсаш, хIаьта хьайбаш леладераша — 450 тонн шура, иштта дукха дулх, тха дохка дош деннад.

Надтеречни кхаш леладераш хIанз къахьегаш ба «Кхаь шера ялат дохкара йола диъ шера план кхоачашъергья вай» яхача девизагIа. ХIаьта «Кругловский», «Верхненаурский», «Знаменский», «Новогорский», «Минеральный» совхозий къахьегамхоша ялат дохкара пхе шера план укх шере дене кхоачашъя лаьрхIад.

Из Iалашдар духьа балхаш дика вIаштIехьдаьхан па бойташи чуийца баккха беза кхебаь хьувкъам. Района ялата кхашка болх беш я 18 ялат чуаца транспортни комплекс.

Хьувкъам чуберзабара лоаттаеча кхьо хьалха латтараш коммунисташ ба. Царех ба комбайнераш «Верхненаурский» совхозера Хадиев Януд, «Озерный» совхозера Юсупов Докка. Царех хIаранена 200 гектар совгIа долча кхай тIара ялат чуаца карагIдаьннад.

ЧIоагIа теркам тIабахийта дийцар КПСС ЦК июльски Пленуме хьайбай боахам дегIабоалабара дешаш. Из проблема эггара хьалхарча аргIанара гIулакх санна лерхI оаха. Белгалбаьча боарамашка кхачара чIоагIа болх бе безаргба. Районерча деттача доахам продуктивность дикка лакхъяра, хьайбашта дукхагIа дулх тIакхетийтара кхоачамаш долаш да.

«Гвардейский» совхоз шиЙ достамга диллача доккхий хьайбаш чуоттадаь кхоабаш йола боахамашта юкъера предприятя я. Бакъда, укх тIеххьарча ханага кхаччалца тIехьбусаш хьабоагIа из боахам. Производственни база мела хилар, хьайбаш чуоттадаь кхоабаш йола типовни площадкаш ца хилар бахьан долаш уж дорстадара гIулакх примитивно леладу. Нег-негахьа кхыметтел хьайбаш дегIа эшалуш, доакъар доагIачул совгIа дIаухийташ моттигаш хул. Цо дикка лакку продукцега дIадодар, доккхий зенаш хьаухийт. Из боахам дукхача шерашка тIехьбусачара хьалбаиккхара гIо дар духьа хIанз де мел эшар ду.

— КПСС ЦК июльски пленумо дIадехараш кхы а беккхоккхамегIа дола гIулакхаш хилар тернал а деш, — йоах нов. Пеньяова, — вIаштIехьбоах хIанз шоай болх района юкхьанцарча партийни организацеша. Цар шоашта хьалхашка декхараш оттадаьд цу программни документай чулоацам хIара къахьегамхочов дIабовзийта, района къахьегамхой айдекна дола хьинар юртбоахама производство дIахо дегIайоалайра тIадерзаде.

Трибуна тIа ва Шалински района «Джалка» совхоза мехотряда начальник, Социалистически Къахьегама Турпал **Б. М. Саидов.** Цо дувц КПСС ЦК июльски Пленума решенеш, цига новкъоста Л. И. Брежнева яь доклад Шалински района къахьегамхоша чIоагIа дегашта лоIам хулаш тIаэцарах. ХIанз къахьегама коллективашка шерра ювцаш а Iомаеш а я Пленума материалаш, уж кхоачашъяра хьадда мероприятеш уттаю.

Ростовски области «Гигант» яхача ялат леладеча совхоза коллектива дIаболабаь патриотически болам чIоагIа къоабалбаь хьаллаьцача Шаьлахоша кхы тIа а юртбоахама продукци яккхари йохкари духьа доккхагIдола социалистически декхараш тIаийцад. Шоаш хьалха тIаийца декхараш хIанз эргадаьхад мехотряда коллективо а. 790 гектарах хIаране тIара 28 центнер гурахь дув кIа чуаца лаьрхIад. ХIаьта хьажкIаш 300 гектарах хIаране тIара — 55,5 центнер. ХIанз хьажкIайн свеклайн кхашка механизмашца обработка еш, минеральни удобренеш тувсаш латт.

— Бакъда, эггара доккхагIа дола декхар, — йоах оратора, — из ялат чуэцар да. Из болх групповн методагIа, ипатовцаша ма-яххара, бу оаха. 1 август тIаотташ паччахьалкхен хьалхашкара эггара хьалхара декхар кхоачашде дага да тхо.

Укх шерара ялат чуэцарца цхьана хургболча хьувкъама лард йолла а доладеннад. Ялат чуийца даьнна кхаш оах. Халахете а, тха лаьтташ аттачарех дац, цудухьа цига болх бе низ бола техника эш. Кхоачам болаш яц запасни оаткалаш а. Цу даькъе лакхе латтача организацешта тхоашта новкъостал дергхиларах дог доахаш да тхо.

Къамаьл де дош лу Ачхой-Мартановски райисполкома председатела **М. М. Керимова.** Цо дийцар КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа районе хиннача эргалонех, юртбоахама производствана специализаци концентраци ярах. Хьалий керда баьцадаарий совхозаш, цу юкъа кхеду баьцадаараш 20-зза дукхагIа хиннад. Дикка алсамдаьннад сом кхебелга а.

ХIаьта теркал ца дича далац уж продукташ тIакхетар ялати шекара свеклай йохкилга эшадара чотагIа а ца даьлга. Бокъала аьлча, уж культураш а дукхагIа кхею.

Из деррига карагIдаьннад боахамаш техникаца дикка Iалашдир, хий декха лаьтташ шердир бахьан долаш.

Кхайн фермайн болхлоша 1977 шера шоаш кхо ца беш хьийта къа Даьхен доккха совгIат — КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байрахк-яларца белгалдаьккхар. Цу тайпара совгIат вIаштта шин шера деннад «Новосельский» яхача хьалхалаттача совхоза коллектива а.

Парте райкомои райисполкомоп шоай дагара далийтац юрта боахам толамца дегIабоалабе йиш йоацилга, нагахьа санна социально-культурни дешаш кхетамца кхоачашдеш ца хуле. Цудухьа хадданза терко тIаухийт болх бара, дешара, салаIара юртарча къахьегамхошта доагIаш дола хьалаш хьадара.

Партен правительствaн шоай еча йоаххонга хьежжа тIагIертта болх барца жоп тел юртарча къахьегамхоша а. КПСС ЦК июльски Пленумо дегаш айдаь болча цар хаддаиза къовсам лоаттабу юртбоахама производство дIахо дегIайоалаяра.

ХIамаш дIаюв лаьтташ шердара чотагIа продукци дукхагIа йоахилга Iалашде йиш йолаш дац тхо, цудухьа керттера теркам кхееча культурай хьувкъам лакхбара тIеухийт. Толам баккхара гIо дергда 5200 гектара тIа хий дуларгдола Ассиновски хий декха система хьалъяь яиккхаро. Укх шера хий диалара планировка ергья 1,5 гектар лаьтта.

Баьцадаараш леладеча, хоаш ма-хилара, дукха болхлой эш, къаьстта уж чуэцача хана. Баьцадаарех вжаш гаргга дола тха тоналаш чуэцилгa Iилман учрежденей новкъосталца механизмашца дайтар духьа балхаш дIадоладе деза ха хьатIаэттай.

Хьайбай боахаме латта гIулакхаш тхо гIаддугаш дац. Шура кIезига йоаккх, IаьсиЙ кIезига хьахул. Дукха де деза хьайбай фу тоадар, уж чуоттадаь кхабар, доакъар Iалашдари цох пайда эцари тоадара. ХIанз шурий фермаш специалистацца чIоагIъяра де эшар деш да. Хьалхьий 800 Iатта лаьрхIа шурий комплекс, кийчъеш я хий дехна цхьан шера дIайиича дукхача шерашка тIаювла баьцаш хургйола даьгIенаш, люцерна лелаю лаьтташ шердеш да.

Укх гаргарча хана дулха дIалуча сиргIай дозал 400—450 килограммага дIаккхоачаяри хIара Iаттагара 3000 килограмм шура яккхари духьа хьайбашта лоаттадеча доакъара рацион дикка тоае еза. Кормоцехаш хьалъяра шефий новкъостал эш совхозашта. ХIанзалца хьа цу даькъе хьинар гойташ хинабац уж.

Доакъара цеха еш йола монтаж чакхъяккхара воаш шефски гIулакх лоаттадеча «Лермонтовский» совхоза новкъостал делга дийхар оратора 7 йолча треста МУС Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управлене СМУ-4 кулгалхошкара.

Къамаьл деш ва КПСС Грозненски горкома хьалхара секретарь **Н. И. Семенов.**

— Коммунисташа, Грознерча къахьегамхоша, — аьлар цо — дерригача советски халкъаца цхьана барччен йиззлин хьал а лоац, къоабал а ю дегIаенача социализма хьалашка ленински аграрни теори дегIайоалаеча керда доккха дакъа. Юрта боахам дегIабоалабара партийни, советски, боахама организацешта хьадда долча гIулакхий программа хиина дIаэтта КПСС ЦК июльски Пленума решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева докладацара положенеши выводаши.

Республика столица къахьегама коллективаша кIезига даьдац юртбоахама производства боарам лакхбара. 30 совгIа йолча промышленни предприятеша тайп-тайпара техника, оборудовани, материалаш лоаттаю колхозаштен совхозаштен. Алхха пятилетка хьалхарча ах юкъа юрта боахама дIалхьийтай 30 эзар тракторни прицеп, дукха эзараш тоннаш мехкдаьттахиме продукци, 25,1 миллион сома маьха доакъара концентраташ цох эраши. 50 миллион сома маьха да чакхдаьха гIишлон-монтажни балхаш. Автомобилисташа 1,5 миллион тонн юртбоахама мовхьаш дIа-юха дихьад.

Цунца цхьана, мукIарал де доагIа, йоах оратора, цхьайолча партийни организацеша, боахама кулгалхоша юрта боахама эша продукци дукхагIа лоаттаяра йолаш йолча чурча резервех бизза пайда ца эцилга, шефски болх вIаштIехьбаккхара дешаш лерттIа терналдеш доацилга. Иштта, «Трансмаш» завод кIезигагIа лоаттае йолаенай тракторни прицепаш. Парафинаш, фатаген, дизельни доагор арахецара планаш кхоачашъеш яц «Грознефтеоргсинтез» объединени. Ритмично болх бац машинаькъем автомобильни транспорто. Юрта боахама объекташ хьалъеча гIишлон организацей балха юкъе цIенхаштта кхоачамбоацараш да. «Грозэнерго» кулгалхоша ледара чакхдоах юртбоахама районашта эша электропередачай линеш хьалъярен электроэнерге источникашта резервировани ярен дешаш.

Города предприятей коллективаш юрта шефски новкъостал дара дукхагIа терко е йолаенна яле а из болх боагIача тайпара баьркаб ала йиш яц.

Доклада тIа, йоах оратора, города промышленни предприятешен гIишлошъеча организацешен хьайбашта Iалашду доакъар лоаттаделга тоадара кIезига балхаш дарах тхона йоагIа а йоагIаш критика йир. КПСС ЦК июльски Пленумо дIадехарашка хьежжа юрташ эргаьха тоаеча, производственни, наха чуIе цIеноши культурно-бытовой гIирсаши хьалдеча чIоагIа хьинар айдаь грозненцаш даньа лоацаш хилийтара парте городской, районни комитеташа де мел эшар дергхиларах пленума тешам белча бакъахьа хургда. Хьадда аьлча: 1978 шера июнь дехз 1919 шерарча августага кхаччалца предприятейн организацейн коллективаша 150—200 эзар тонн силоси сенажи чугIоргйола облицовна яь 100 траншея хьалъелга Iалашдергда. Баьцадаараши соми лоаттабара, болх бе йолаьлийтача 17 эзар тонн лаьрхIа йолча хранилищашта кхы тIа а 600 тонн хранилищаш ер пятилетка чакхъялалехьа хьатIаергья.

Бакъда, белгалдоаккх оратор, баьцадаараши соми леладара хранилищаш хьалъярен царна реконструкци ярен задахеш цхьайолча ведомствашa кхоачашъяц, цу даькъе «Консерваплодоовощ» объединене, «Чечингсельстрой» тресто.

Нохч - ГIалгIай респотребсоюзо хьалъе йолаьиц 1000 тонн сом чулоаттабергбола шийла хранилище. Хранилищашка керда оборудовани оттаярех уж хьалъярен балхаш деш яц «Грознефтеоргсинтез», «Грознефть» яха объединенеш. ХIаьта баьцадаараши соми лоаттабара материально - технически база хьалъеча дола уж кхоачамбоацараш воча тайпара Iаттъ городе баха нах коартолашца, баьцадаарашца Iалашбара гIулакха, къаьстта Iанен бIаьстанен замалахьа.

Нов. Семенова белгалдоаккх баьцадаараши соми лоаттабечен чакхбоахачен деш долча балхашта комплекси механизации автоматизации яра наькъаца материальни производствера болхлой цига дIаозилга лаьгIде дезаиг хилар. Цо предложени лу республикерча чкъаьрий леладеча Iамарчех дикагIа пайда эцара тIаерзаь. Тахан долаш долча Iамарчех ахаш мара дац чкъаьрий чухийна. Мах беча организацешта чкъаьрий лоаттаделга юкъ-юкъе мара хулаш дац.

Къамаьл даь воалаш оратора парте областной комитета пленума тешам белар юрта боахамех социалистически экономика чIоагIа дегIаена сектор яра КПСС ЦК июльски Пленумо хьалхашка оттадаь декхараш парте городскойи районни комитеташа, юкхьанцарча партийни организацеша даим шоай балха юкъмоттиге лоаттадергхиларах.

«Сельхозтехника» республикански объединене председатела **И. А. Аванесова** ше къамаьл деш керттера теркам тIабахийтар, юрта боахаме къахьегама овсарле лакхъяра проблемашта.

Юрташкарча къахьегамхой технически база эргайоалаш латт, цар къахьегаме тIа-тIа дукхагIа пайда эц электроэнергех. КПСС ЦК мартовски Пленум хиннача тIехьагIарча шерашка, белгалдаьккхар оратора, республике цкъан ахаззен дукхагIа хиннай тракторaш, производстве электроэнергех пайда эцар пхоза гаргга алсамдаьннад.

Цхьабакъда техниках пайда эцара даькъе хIанз а доккхий кхоачамбоацараш да. Колхозийн совхозийн ремонтно-технически база геттара эсала я. БоахамиЙ кхоалагIча даькъа доалахьа мастерскеш яц, дукхагIа йолча моттигашка машинашта лаьрхIа новнаш, технически гIулакх дара пункташ, бригадаштен мехотрядаштен лаьрхIа дика шийчъаь станаш яц. Пхе шера планагIа лаьрхIад 33 мастерской, техобслуживание 66 пункт, комбайнашта лаьрхIа 30 бокс хьалъе. Шин шерал ах шерам массехк мара яьнц.

ДукхагIа долча боахамашка хIанз а дац эшаш дола производственни, технологически, бытовой хьалаш. Аллха из бахьан долаш болх хьабе шортта нах болча вай республике тоьаш бац механизатораш. Ремонт е гIулакх де, техника лоаттае эшаш дола хьалаш ца хилар бахьан долаш дукхагIдолча боахамашка йоххалца болх байт машинашка, хIаьта уж хаьал хьалха пайдана яц аьле тIера дIайоах. Ремонтно-техническа база хьалъелги сихде дешаш да.

«Сельхозтехника» объединенеех аьлча, болх беш йолчарна реконструкци ярен керда ремонтни предприятеш, технически гIулакх ду станцеш хьалъярен чотагIа хьаю машинаштен агрегаташтен капитальни ремонт яра, механизацен электрификацен средствaех технически пайда эцара кхоачам хилал йола низалаш.

— Доклада тIа, — аьлар дIахо нов. Аванесова, — тхона е а йоагIаш критика яьй лаьттанцарчен хьайбай боахамерчен балхашта комплекси механизаци яра боарам лоха хиларах. Йолаш йолча технически средствaех лерттIа пайда ца эцарах. Уж кхоачамбоацараш сихагIа дIадаха хьожаргда тхо.

Юртбоахама транспортаца гIулакх делгеи материально-технически Iалашо елгеи наькха санна тоадара тIерзаяь мероприятеш чакхйоах. ХIанз хьалъеш латт йоккха механизировани база, машенаш вIашагIъехкаргйолча цеха проект оттаеш латт. ЛерттIа кийчъаьчул тIехьагIа мара дIаухийтаргъяц уж боахамашка. Централизовани хьисапе машинаш дIаккхухьийтилга 95 процентага дIаккхоачадергда.

Хьувкъам сихбаь чуэцаш латт. ХIанз кхашка болх беш я «Сельхозтехника» йиъ отряд. Цар касарех Iодиллад 6 эзар гектара тIара гурахьа дийна ялат. ДIанхача шерашкарчул дикка оперативнегIа лех ялат чуэцаш йоаллача техникана запасной оатхалаш, материалаш, мехкдаьтта продукташ лоаттаелга. Бакъда цу балха тIа хIанз а цIенхаштта кхоачамбоацараш цийсу. ХIара денна еха латташ хул 150 комбайн, цхьайолча хана кхы а дукхагIа. Из да техобслуживани, ремонт еча, запчастеш лоаттаеча службас болх во бирах хьаьинар. Объединене автотранспорто лерттIа болх бац Грозненски, Надтеречни районашка. Из ла йиш йолаш хIама дац.

Трибуна тIа ва Наьсарен района «Октября 40 шу» яхача совхоза тракторни бригада бригадир **Л. А. Евкуров.**

КПСС ЦК июльски Пленума решенеша совхоза коллектива къахьегамен политически хьинар айдаьд, аьлар цо. Из кхетаеш я да. Партен паччахьалкхенон йоаккхо ярах «Октября 40 шу» яхача совхозах хиннеб хьайбай боахамен лаьттанцарча культурайн продукци луш бола боккха механизировани социалистически боахам. Совхоза паччахьалкхента дохк эзараш тоннаш ялат, шура, кхыйола продукци. Халахете а, продукцега, къаьстта хьайбашкара йоаккхачуьнга дIадоадар боахаме дукха да. Из бахьанце дIадаха шу зе деш чакхдаьккхав совхозо.

КПСС ЦК июльски Пленума решенеша декхарийла лу боахама дерригача доакъошта доал делга тоаде. Сона, са новкъосташта механизатораштa, чIоагIа дегашка дийшар юрта боахам дIахо йодача хана лакха овсарле йолча техникаца, запасной оатхалаца тIа-тIа дукхагIа Iалашбергба аьнна Л. И. Брежнева дешаш. Къайва сеша хьоргда, запасной оатхалаш ца хилар бахьан долаш тоактораш, кхыйола техника болх ца беш дукха латт тхашца.

Укх шера, хаоттама хьалаш аьттуа боацаш хиннаделе а, дика хьувкъаьдаьд гурахьен бIаьстин дIадийна ялат. ХIанз совхоза беррига болхлой хьувкъам чуэцара оарцагIбаьннаб. Ялат чуэцача отрядашта юкъе социалистически яхь яьржай. Лоацача хана хьувкъам чуийца баьккха боахамо паччахьалкхенна 3000 тоннал дукхагIа ялат дIалургда.

Трибуна тIа ва парте Грозненски райкома хьалхара секретарь **А. И. Воронкин.** КПСС ЦК июльски Пленума решенеша, мехка юрта боахам дIахо дегIабоалабарах йолча Л. И. Брежнева доклада кхашкен фермашкен болх берий цIаккха ца хиннача тайпара хьинар алсамдаккхарах, керда производственни толамаш дахара цар дегаш ураоттадарах хоам бир цо.

— «Гигант» совхоза коллективагара хьокхам а эцаш лаьттанца балхаш дераша доккхий декхараш тIаийду, — аьлар оратора. Шоай торонашка а хьежа духхьал ялата-бобови чотагIа (хьажкIаш йоацаш) 100 эзар тонн совгIа ялат даккха лаьрхIар района ялат леладераша. Сихдаь чуэцаш да ялат. ЙоаккхиЙча майдай хIара гектара тIара 25 центнер чуэца лерхI гуратьа дIайийна мукх, 26 эзар гектара тIара кIа — 30 центнерга кхаччаца. «Горячеисточненский» совхоза ялат леладераша гектара тIара оард 30 центнер совгIа мукх, 35—40 центнер кIа. Дукха ялат оард «Первое мая», Ленина цIерагIча колхозашка, «Загорский» совхозе. ДукхагIдола боахамаш ялат даккхара дIакхоач пятилетка тIеххьарча ханна оттадаьча доазонашка.

Генарий, шекара свеклай, баьцадаарий хьувкъам дика кхачаш латт районе.

Боккха болх баьб хьайбаш леладераша. Еррига продукташ кийчъяра ах шера план тIеххоачашъяьй фермаша, ма-дарра аьлча, соахкарчул дикка тIехбаьннаб заготовка яра боарам, лакхъеннай продуктивность, хьайбаш кIезигагIа тIерадувл.

Цхьабакъда, коммунисташа самокритично мах-м бу карагIдаьннарий. Керттера уйла тIайохийташ да дIахо юрта боахам дегIабоалабеча комплексни программа вIаштIехьйоаккхилга, долаш долча кхоачамбоацараштa анализ елга. Дукха дойт хьайбаш, колхозашка кIезига тIадетталу дозал, цхьадолча боахамашка лохача кондицех дIачутел доахан.

Доккхий доахан 400 килограммага дIаккхоачаш дулха комбинате дIачутергдолаш шоллагIча ах шера дерригаш а интенсивни методагIа кхабара тIадовлара декхараш хьалхашка оттаду оаха. Къаьстта уйла тIайохийташ да доакъараш кийчдара деш. Комбикормаш кийчъяра низалаш ца хилар бахьан долаш дукха ялат дов, цунах пайда эцилга лохлу. Йолаш я комбикормаш кийчъю завод хьалъяра проект. ТIеххьарча дIадехарашкех кердача технологеген хьежжа керда а яьккха сихагIа хьалъяра плана юкъеяккха еза из.

КПСС ЦК июльски Пленума исторически решенешца хьежжа районе юрта боахама производства дегIайоалаяра кхоачашде дезаш дукха хIамаш да. Халахете а кхаши хьайбаши леладерашта вIаштIехьа-м даьхадац беркате болх бара дола деррига хьалаш. Масала, кхашка къахьегараш Iалашбац кхоачам хилал долча минеральни удобренешца.

— Тха шоллагIа лоархIаме дар да оахам, — дIахо дувц нов. Воронкина. — Из болх шиЙ ханнахьа чакх ца баккхар бахьан долаш дукха ялат, доакъар дов тха. ХIара шерра-шера дукха механизатораш кийчбу, хIаьта уж беррагаш а бисац юрта боахаме. Из бахьан долаш дукха техника болх ца беш латт, къахьегама овсарле йолаш леладац из.

— Юрта боахама къахьегамхошта, дерригача советски халкъа дагадаьлар, — дийрхIар хьаьлар КПСС ЦК июльски Пленумо, — йоах «Консерваплодоовощ» яхача производственно - совхозни объединене начальника **В. Г. Вычикина.** — Иштта долаш а да из, цуи решенеш тIеххьарча даькъе къахьегамхой материальни культурни боарам дIахо лакхбара тIаерзаь хиларца.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хинначуя тIехьагIа хьаьжи цуи решенеш вахаре кхоачашъяра хьахиннен я Нохч-ГIалгIай производственни аграрно-промышленно-торгови объединени. Объединене болх беча шерашка 33,9 эзар тоннагара 86,3 эзар тоннага кхаччалца дегIабенаб баьцадаараш кхедара боарам, сом — 6,4 эзар тоннагара 24,4 эзар тоннага кхаччалца. Торговле сетага гIолла бахача нахага дохка баьцадаараш 8 эзар тоннагара 19 эзар тоннага кхаччалца алсамдаьннад, сом — 1 эзар тоннагара 5 эзар тоннага дIакхоачаш.

Цхьабакъда, уж хьокхамаш тахан вайна кхоачамбеш-м дац. Укх дIадодача шера 100 эзар тонн баьцадаараш дахара доазонел тIехдоланза даргдац вай. 1977 шера даьхачул 20 эзар тонн дукхагIа хул из.

Тхо юха а хьежад баьцадаарий культурай сортий структурага. Къаеннен кIезига дIаювши ярашца хувцаш дIаюв керда дукхагIа пайда лу нарсаш, помидораш, сибаз, кабуцаш. Баьцадаараши соми кхебеча механизаци яра эшараш ду. Производствана специализации концентраци елга кIоаргдаларца дувзалуш хургда из.

ДIахо ши-кхо культура лелаяра специализаци яь хургья тха хIара совхоз, хIаьта бригадаш — шиннена. ДIахо йодача хана пайданегIа хургдолча сортех йола баьцадаарийи, сомийи культураш лелае, кердача агротехникана разработка е, балха юкъе кхахьа, механизмах дикагIа пайда ийбе тардолийтаргда цо.

Объединене къаьстта лоархIаме дакъа да торговли. Укх тIеххьарча хана бахача нахага баьцадаараш дохкилга 2,4-зза дегIаденад, сом — 5-зза. Иштта дале а сомийи баьцадаарийи культурашца гаьнна кхоачашдац Грозне бахача наькъа хьашташ, А. В. Власова доклада тIехь Н. И. Семенова выступленеи белгалдаьккхача тайпара. ХIаьта оаха биззача бехктокамца къа а хьегаргда кхоачамбоацараш дIадахара.

Нохч-ГIалгIай опытни юртбоахама станце директора **А. М. Сисоарева** шиЙ къамаьл хетадир хьайбай боахама доакъара база чIоагIъяра.

— Доакъар даккхари цун дикал лакхъяри, — белгалдаьккхар цо, — дIаювш йолча хIамай структура овлангара дена хувцара чотагIа де дезаш да. ХIара шера доакъара баланса юкъе дукхагIа хул концентрировани доакъар, хIаьта ялата структура хувцалуш яц.

ДикагIа дола фуражни ялат мукх ба, кхыча ялата культураех йоаллачул дукхагIа белок йоалл цунах. Килограмм дулх тIаккхетийтара кIил цхьан ахаззен кIезигагIа дабода мукх. Бакъда из дукхагIа кхебара йоаккхо яц вай. Из, массаза яхар санна, вотIча лаьтташ тIа дIабув. Нагахьа санна кIа санна доал деш из кхебой мукх цул дикагIа хьувкъаргба. Республикански опытни юртбоахама станце «Паллидум-30» яхача кердача фух бола мукх кхебу. Iабожара дукхьала латтача, производственни хьалашка цхьан гектара тIара 50 центнерага кхаччалца хьувкъача маькха керда сорт тохкамаш даь чакхдоалаш латт. Хьайбаш леладеча боахамий торонаш я укх шера мукх дукхагIа дIабе, тIаккха фуражи кхоачам хилал ялат Iалашде торо хургья.

ДукхагIа теркам тIабахийта боагIа хьажкIашта — керттерча силосни культурана, ахка юкъенхьачача хана моша доакъар лутоа. Комбидоакъар кийчдара чIоагIа эшаш я фуалъяьха хьажкIаш. Вай республике эггара дикагIа хьувкъ «Награда» яха хьажкIий гибрид, кубанцашца цхьана опытни станце хьаьй из. ЛоархIамаша хьахьокх, из керда гибрид шерра юкъейоалаяро дIаккхессача а 30—35 эзар тонн ялат дукхагIа даккха йиш хулийтилга. Бакъда Грозненски районагара дIаийккхача из гибрид осала юкъехуль.

Доакъар дукха доадара бахьанех цаI да белок кIезига хилар. Белок эшшаца боарамагIа ца хилар бахьан долаш доакъара кхоалагIа дола дакъа доаду вай республике. Фу дича бакъахьа да? Шелковской района кулгалхоша кийса йиикъ лаьцаб, хий деккхача лаьттан тIа дIаюв люцерна, доакъара культурай структуре 43 процент дIалоац цо.

ХIаьта бIарчча республика хьанийцача кIезига дIаюв люцерна. Цуи цхьа бахьан — фу ца тоъар. Хетаргаьха кийса хургдар республика люцерна фуца Iалашъяра Шелковской районе лаьрхIа совхоз вIашагIъеллача.

— Тха опытни станце коллективо, — аьлар оратора шиЙ къамаьл чакхдоалаш, — дика хкетаду КПСС ЦК июльски Пленумо хьалхашка оттадаь декхараш, цудухьа цо шиЙ деррига низаш тIадохийтаргда Iалманна карагIдаьннараш колхозни совхозни производствана юкъехьолга сихдара.

Дош лу НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела **С. Н. Кожуховскийна.**

— КПСС ЦК июльски Пленум, — йоах цо, — парте а паччахьалкхенна а вахаре йоккха событи я. Л. И. Брежнева Пленуме яьча къаьтача доклада тIа Iалаьмате кIоарга анализ еш гучадаьккхар юрта боахам дегIабара гIулакх, хьалъекхар КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа аграрни политике парте даькх толамаш, тIехь тIайоагIача хана юртбоахама производство дегIайоалаяра хоадам боллаш дола наькъаши керттера лостамаши белгалдир. ЦхьаьттаагIча пятилетка планаш оттаеча хана доклада положенешен выводашен принципиальни новкъостал дергда, тIехь тIайоагIача хана юрта боахам дегIабоалабара партийни, советски, боахамий организацешта бокъонца йола программа хиина дIаоттаргья.

КПСС ЦК июльски Пленума решенеши Л. И. Брежнева доклади, аьлар ораторо, тIехь тIайоагIача хана юртбоахама производства дегIайоалаярея, балха эффективностя дикали лакхъяра программа санна тIаийцар вай республикерча моттигерча Советашен дукхача эзарнех латтача депутатий активон.

Новкъоста Кожуховские къаьстта чIоагIа доашкаш дийцар хьайбай боахам сихагIа дегIабоалабарах, юрта болаш цхьаккха бахьан а доацаш вай республика дуккхача хьоккхамех тIехьаюсаш хиларах. Хьайбаши коа тIара оалхазараши дебаделга ледара лел вай дукхагIа йолча районашка, хьайбай продуктивность лоха я, кийчъю продукци дика яц. Республике хьайбай боахам дегIабоалабара гIулакх хроническе ледара латторо шерагара шерага халонца кхоачашъяйт массайолча тайпара продукци, белгала аьлча, дулх дIачудалара план. Цу гIулакхо массаза кхерам лоаттабу кхачан продукцеца нах Iалашбара, фонда доагIа товараш хьанийдара. Iалаьмате ледара латт хьайбай боахам дегIабоалабара гIулакх Шалински, Наьсарен, МагIалбика, Надтеречни, кхыча районашка, республика юкъерчарел дукха лохагIа да цу районий хьокхамаш. Уж тайпа гIулакхаш дIахо ла иегаргдолаш дац.

Юрта боахама министерство, юртбоахама объединенеш, тресташи, Советий районни исполкомаш, колхозийн совхозийн кулгалхой декхарийла ба хьайбай боахамий гIулакхаш тоаде, уж отреслаш лелара технологи айе, кхоачамбоацараш дIадаха, продукци йоаккхилга боарамагIа леладе.

ДоагIача тайпара уж декхараш кхоачашде вIаштIехьдаргдац, йоах ораторо, йоагIача бесса доакъара база ца хилча, из гIулакх тоадара дукха да хIанз а де деза. ХIанз республикерча дукхагIча боахамашка хьайбашта кхоачам болаш доакъар лац, тоьал дIалац хьайбашта дикагIа латтаргйола протеин, витаминаш, минеральни тух, кхы дукхха йола, Iалаьмате эшаш йола компоненташ. КIезига лу хьайбашта концентраташ, кийчдаь дола доакъар, дукхагIа йола кормоцехаш болх беш яц.

Халкъа депутатий моттигерча Советий, республике юрта боахама министерства, кхыча юртбоахамий ведомствай эггара бехктоккхамегIа дола декхар да хIара колхозе, совхозе эшаш дола доакъар Iалашдар. Эшаш дола доакъар Iалашдара керттера никъ ба, йоах ораторо, хий детта лаьтташ дикагIа пайда лургболаш леладар. Эггара хьалха цу лаьттара хьабоаккха хьувкъам лакхбеш йола люцерна, сои, кхыйола белок дукха йола доакъара культураш дукхагIа дIаяр.

Халахете а, шерагар шерага вай республике доакъара культураш дIаюв лаьтташ, хьувкъам кIезигагIа хул. Хий деттар аьнна хьувкъам лоха хул Грозненски, Сунженски, Надтеречни, кхыча районашка. Уж гIулакхаш тоаде деза.

Цул тIехьагIа Кожуховские дийцар юртбоахама производствана специализаци концентрации елга эргадоаккхаш тоадарах, из промышленни ларда тIа яккхарах. Цу даькъе республике тоьал болх баьб, болх беш я шура йоаккха, хьакхарч кхрабар массехк комплекс, хьалъеш я Iаьхара диса шинараш кхабера комплексаш. Бакъда, юрта боахама министерствас, Грозненски, Ачхой - Мартановски, Урус-Мартановски, Сунженски, Надтеречни халкъа депутатий Советий исполкомаца тIахьожам ледара лоаттабеш хиларах хьалъяь йола комплексаш коа тIарча оалхазарий фабрикаша ледара бу болх, царех дукхагIа яраш хIанз а тIехьа шоай проектни низалашка дIатIаккхоачаль яц, хьайбай продуктивность лоха я, мугIарерча фермашкерчул дукхагIа да продукцега дIадодар.

КПСС обкома бюроси республика Министрий Советои, дувц ораторо, комплексай а коа тIарча оалхазарий фабрикай а болх тоабара, цар балха юкъера цIенхаштта кхоачамбоацараш дIадахара хоадам болла декхараш хьалхашка оттадаьд. Райисполкомаш, юрта боахама министерство, «Сельхозтехника» объединени декхарийла я уж мероприятеш кхоачашъяра даим тIахьожам лоттабе. КПСС, ЦК июльски Пленумо дIадеххача бесса хьайбаш леладеш йола комплекса продукци яккхара эггара дикагIа йола предприятеш яь дIаоттае.

* * *

Дийцача дешах лаьца КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш, юрта боахам дIахо дегIабоалабара ЦК Политбюрос оттаьяи новкъоста Л. И. Брежнева шиЙ доклада тIа йовлаьи йола мероприятеш дIахо йодача хана лорзагIа ца доалаш кхоачашде деза гIулакхаш санна хьаллаьцалга хьахьокхаш бола шерра соцам тIаийцар КПСС обкома пленумо.

Пленума доалъацхоша парте Центральни Комитета, КПСС ЦК Политбюрона, новкъоста Л. И. Брежневана шийна тешам белар областной партийни организаце, Нохч - ГIалгIайчен берригача къахьегамхоша КПСС Центральни Комитета июльски (1978 ш.) Пленума решенеш толаме кхоачашъяра шоай деррига низаш, эшнешин опыти дIалургхиларах.

Кхоана—торговле болхлочун Ди

Поезан дерхара

Тахан—ПНР къаман цIей—Польша юхахьахидара Ди

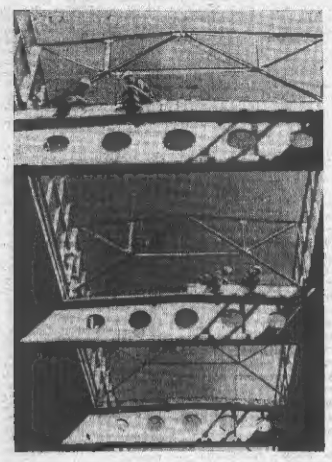

СУРТА ТIА: Гожуве хьаьш летт Шенош ду комбинат. 1980 шу тIаккхаьчаш республики хуургьа 160 цу тайпара производствени объект, цо торо хулийтаргья гIишлошьеча индустриальни методаш дикка шергIа хуьлийтал.

Фото ЦАФ — ТАСС.

ГIаттара майда— социализми СССР-цара доттагIали

1944 шерарча аххас дIакъдир вемарий Польша исторе чухь лоархIаме дата — 22 июль. Из дата польски халкъа вахаре лоархIаме мул хинна дIаэттад. Ткъаь дийтта шу хьалха цу дийнахьа эггара хьалха гитлеровцех мукъадаьккхача польски лаьттан чIегилга тIа — городе Хелме араьккхар къам мукъадаккхара Польски комитета Манифест. Берриге мохк мукъабаккхара къиза тIемаш долалуш лаьттача хана Манифесто дIакхайкхийр мехка керда общественни строй, хьайийлар польски халкъа дегIаакара шерра перспективаш. Цу исторически документе тIа хинна эррига доложенеш сийлениа ийбачашъяьй — мехко тIера дIайхессар гитлеровски дукъ, болхлой класс а берриге къахьегамхой а мукъабаьлар капиталистически Iазапахи социализм ийсхо ца хилархи.

...ХIинз Польша шин дегIахара ихы а кердагIча этапе я, кердача латIа тIа яьннай Советски Союзацара цун отношенеш а. Укх шера мехка исторе чухь дIаязъяьй керда а къаьгга а йоли оагIош. Масалаш лахара гаьна вала везаш. Геттара кIезига ха хьалха, июнь бошц, хьалъяьляр «Катовице» яхача металлургически комбината хьалхара аргIа. КПСС ЦК Генеральни секретарага, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателга Л. И. Брежневга дайтача письмо тIа комбината гIишлойкойн металлургийн коллективо белгалдоаккхар геттара лоацача хана «Катовице»хьалъе в, болх бе йолалийта в. вIаштIехьдалар тха советски доттагIаша войкъостал дари ткоца цхьана къахьегари балхан долаш да, айаш.

Дина къахьийгад — укхаза вай шин мехка болхлоша, инженераша, техникаша, специалисташ. Дерриге а ялх шуь хо бутти бахнаб комбинат хьалхе йолаьл. Польша исторе цIаккха а дIабоккхабьбац гIишлойхоша болх укхаза санна нхоьчам болаша хьинарен. Укхаза гуль ар эггара нисболашагIа йола вай ханара техника. Цуь лакха технически боарам къонстабеш йола керттера технологически оборудовани СССР-ера ух комбината, хIаьта опыт йола советски специалисташ юкъе а болаш ю монтаж.

Массане дегаш гIоьдоахаш а, диццургдоацаш а дар эггара хьалха советски космонавташ П. Климукаца М. Гермашевский космосе цаха денош. Дуккхача хана дагалаттаргьа из польски сайре Варшавана. Эзараш бола нах арабаьлар улицаш тIа лаьтта халача тIема наькъашкен гIишлошьеча майдаш тIен хьахиначаа я, хIанз космически аренашка кхоачаш лаккдеинача а вай доттагIала летописа керда корта дIаболабаьча исторически гIулакха шоаш чIоагIгIа раьза хилари цу хIамо шоай дегаш гIоздаьха хилари дIахайта. П. Климукен М. Гермашевскен сурташ да тахан газетийх журналийн оагIош тIара хьахьежаш, цар портреташца хоьзьяй эданеш, тикай витринаш. Польско-советски доттагIала керда символ в хинна дIаеттай тахан космически шин богатырь.

«Союз-30» яхача кемо космически нийъ билехье кIезига хьалха польске столице лаьттача дегаIоза хьалашка ца зуш бисавар цхьалкха событи а — дIаккхьотар яхаца цхьаь дунеина го баккха яхя хинна депал дола кхалсаг—Кристина Хайновскал-Лискевич. Кхаднаха юкъе эггара хьалхо гобаьккхаб цо лаьттан шара форда тIагIолли. Уж шеккхе а польски Магеллан—космически фордеи — цхьатарра ба хьалхашка лаьтта декхараш кхоачашде гIо дьча оамалашка, уйлашка, кьснахчалах, чIоагIача доттагIалах тешаш хиларга диллача. Уж гIулакхаш доахкаш хила бевай ба гIишлошъечаь фабрикашка, шахташка, верфашка, кхашка балхаш ду дукха миллиохаш бола поляк. Уж гучадуьл халкъа дегIаукаш лаьттача производственни политически хьинарца. Шерра массаш польски лаьтта дегIаеча социалистически общество хьалъеча шовшнара доагIа дакъа лаца кийча хиларца.

1944 шерара июльски Манифест чакхйоалар укх дешашца: «Даькъала хийла низ бола, шиа мукъагIара, суверени, демократически, царгIата Польша!». Из кхоачашхиннад. Керда Польша хьаяьй Польски вIашагIкхийттача болхлой цафте кулгалца халкъа къахьегамо. Из хьалъю 34 шу хьалха наьна меттала кхоанеп дукъе отталаь исторически кхайкарал дегаш детта а луш дийшарий, советски тIемахошца цхьана мохк фашизмах мукъабаккхарий берашен берий берашен. Полякий кердача коахала хов, диц и лац халкъа Iьдал хьа миштa хиннад, уж дерриге гIулакхаш деш уллув лаьттараш а уйлаш кхетаеш бараш а малаш хиннаб. Цунах дика дуьц польски столица центральни эданеех цкьаьне тIарча ер дешаш тIаяздаьча плакато: «Тха гIовттара площадка — социализм Советски Союзацара доттагIали».

В. РЖЕВСКИЙ,
ТАСС корреспондент.

САГА ГIУЛАКХ ДАР— СИЙЛЕН ДЕКХАР

Дерригача советски халкъаца цхьана, советски торговле болхлоша а хьинаре къахьег КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачашъеш.

Укх шерара торговле болхлочун Ди дезду КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенешен вай пачхьалкхен керда Конституци тIаэцарои къахьегамен политически хьинар чIоагIа айдаьча хьалашка.

Халкъа вахара хьал мел тоаденнад дика хьахьокх товарооборот дегIаарои дуй струтура эргаьнна тоалларои. Нохч - ГIалгIай АССР-е иттлагIча пятилетке дегIаьсача торговле кхьыта тешал ду республика къахьегамхой вахара боарам дикка лаккбенна хилара.

Республика пачхьалкхени кооперативни торговле розничин товарооборот 562,9 млн. сом яр 1975 шу чакхдоалаш. ХIаьта 1980 шерага 30 процента лаккдала а деза из таьрахь.

Цу баькъдараша дика хьахьокх республике бахача нахага товараш дохкилга мел дегIаденад. 1965 шера 290 сома маьха товараш дехкад цхьан сага сих лаьрхIача, 1975 шера — 407 сома маьха. хIаьта иттлагIа пятилетна чакхйоаллаш 650 сомага хьалкхоачаргда из таьрахь.

Торговли эргаьнкха тоаеалга белгалдаьккхад дукха йоацаш КПСС Центральни Комитетом СССР Министрий Советом «Торговли дIахо дегIайоалара де дезарий къакъехьа» тIайдача соцам тIа. Цу тIа къаьстта терням тIабохийт иттлагIча пятилетке торговле материально-технически база дегIайоалара. Духхьал цу гIулакха вай республикана къоастаяьй 27,2 млн. сома пачхьалкхен капитальни вложенеш.

ИттлагIча пятилетка чакхдаьккача шин шерен ах шерен республике эксплуатаце дIаенна «Юбилейный» яха промтовараш доьха тика. «Культтовары» яха тика. центральни базар тIа «Рыба» яха тика, «Богатырь», «Юный техник», «Сувениры» яхен кхыйолен дукха а тикаш. Уж Iалашъяь я вай заман кердача оборудованеца.

ХIана республике бахача наха гIулакх деш я розничи торговлен юкъарча кхачани 3320 совгIа предприяти. Торговле материально - технически база дIахо догIа а йоалаеш Грозне хьалъе йолаьй 17219 квадратни метр майда чулоацаргйола йоккха универмаг, 519 моттиг йола кхоале яь базар. 300 тонн чухошаш холодильник йола кхачан товараш лоаттаду йоккха база, кхыйола предприятеш.

Торговле материально-технически база дегIайоалярца цхьана эргайоахаш тоаергъя мах бард прогрессивни формаш. 1971 шера пачхьалкхен торговле системе вай республике эррига а 25 тика мара яцар самообслуживане хьисепе болх беш. ХIанз уж тайпа тикаш 137 я. Цу системо ше бакъъяьй. Товарооборота боарам дикка лаккбеннаб.

Укх пятилетке шеннаштта терням тIабохийт торговли сетана специализаци яра гIулакха. Из тха лоархIамегIарча декхарех цаI да. Хьадда мероприятеш отталъй баркъаш, кога гIирс, кIадаш, кхыдола товараш дохка специализированни предприятеш хьалъяра.

Уж дешаш агIо кхоалгеи цхьана гIатта дийнаш, вай дIадахача аьлха дегIадоаладе деза яхилга. Цу юкъедоагIа кийпа хIама цIаьхьолга, хьоарчаелга, баракъаш доахилга, кхыдараш.

ИйслагIча пятилетнен укх пятилетка шин шерен ах шерен торговля дегIаяро дика тешал ду республика къахьегамхой вахара хьал тоаденна хилара. Духхьал соахна 137 млн. сома лаккбеннаб товарооборота боарам, хIаьта цхьан сага сих товараш дохилга 16 процент лаккденнад. 60 процент дукхагIа ехкай дулха продукташ. шура — 16 процент, фуаш—шоаза дукхагIа. Дика дукхагIа дехкад бахача нахага даьреш, кога гIирс, автомобилаш, и кх. дI.

ИттлагIча пятилетка чакхдаьккача шин шера розничи товарооборота план 101,1 процент кхоачашъяьй, ийслагIча пятилетке цу ханатул 273,7 млн. сома дукхагIа тайп - тайпара товараш дехкад.

Шерра социалистически яхь а йоаржаль къахьегар бахьан долаш торговле болхлой вIаштIехьдаьлар 1978 шерара хьалхара ах шу дика чакхдаькха. Ялх бетта товарооборота план тIеххоачашъяьй. Соахка укх ханачул 10 млн. сома дукхагIа товараш дехкад бахача нахага.

Советски наьха вахара хьал тоадаларо дIадех товарий ассортимент шерьелгеи уж дикагIа хулгеи. ХIама дика хьаьрах чакхдалаш гIулакх. Из хоза а, хIанзарча модо дIа ма дехкаре и хила еза. Хоаш ма-дий, халкъа вашача товарий ассортимент шеръеи уж дикагIа хилийтеш эггара хьалха декхарийла яраш промышленни предприятеш йолга. Из иштта дале а, бехка кIалхара далац ухо а. Уж дешаш дIкагIа къоастадара промышленноста айха бувзам хила йиш болаш я оптови торговли. ХIара шера хул оптови ярмаркаш. Цу ярмаркашка тайп-тайпара товараш хул. Бахача наха дукхагIа хотташ, царна хьаштдола товараш малагIаш да хов цига. Цу хана къоастаду дикагIеи вогIеи дола товараш. Цул совгIа хIара шера вай республике вIаштIехьйоах тайп-тайпара товараш дохка выставкаш. Цига а белгалду наха дукхагIа эша товараш. ТIаккха, промышленноста предприятешка дIахойт дукхагIа я кIезигагIа а де деза товараш малагIаш да.

Тахан, торговле болхлочун Ди дездеш са цIераш яха безам ба бахача наьха хьашташ дика кхоачашдеш. Нийдархоща Iимерза болаш, царна культурно гIулакх деш къахьегаш бола, правительствени совгIаташца белгалбаьхача тхоай болхлой Царех ба Октябрьски революце орден еина Г. И. Шевченко—Грозненски универмага секце заведующи: Къахьегама Цеча Байракха орден лелаю С. Д. Гостемирова — Грозненски горпищеторга № 44 йолча тика продавщица; Къахьегама Цеча Байракхе орден еина Б. Ю. Автохаджиева — «Росбакалея» Нохч-ГIалгIай контора склада заводующи; «Знак Почета» яха орден еина А. Г. Петросова — «Грознефтеоргсинтез» объединене ОРС-а № 3 йолча тика секце заведующи, кхы дуккхабараш. Берриге а дIалаьрхIача 100 совгIа саг ва тха системе укх тIеххьарча массехк шера Даьхен орденашцеи медалашцеи белгалбаьккха. КIезига бац тха «РСФСР торговле заслуженни болхло» яха цIи еина болхлой.

Нийдархой ха кхоалгеи царна культурни гIулакх делгеи да вай эмо торговле болхлошкара дIадехар. Из да бахача наха тайп-тайпара

Ж. ЕВЛОЕВ,
НГIАССР торговле министра заместитель.

ЙИЖАРИЙ ЛЬЯНОВГIАР

Цхьабарий сихха вIаштIехьдоал шоай дего хержа говзал караерзе. ХIаьта Льянова Зайнде Мадиний из ханалъа вIаштIехьа далаьзар. ЗIамига йолаш да кхелхар. Пхе береца йисача наьна низ кхачацар дуачунцех тIадушкхачуницен дезах Iалешбе. Цудухьа наьна ковкъостах де лаьрхIа, бераьшка йолаш денз къахьега йоаелар Мадина. Цу хана Казахски ССР Кокчетавски области Рузаевски райовнерча «Победа» яхача юрта бахар Мадинар.

— Сийлахь-боккха Даймехка тIом чакхбаьнна, советски нах машара хана чу бенна ха яр из, — яхаш дагалувцаш дуьц Мадинас.—Iаьрже болкхо, цул тIехьагIа хIамаш тегар йолаш къахьийгар аз. Болх беше а сайрийна дешаш 8 класс чакхъяьккхар. ТIаккха, ухкаьй. Кердача Редакте вналул тIехьагIа тика чу балха е этта. Грозненски кооперативни техникуме заочно деша яхар. Иштта хала вIаштIехьдаьлар са сай дага лаьтта уйла кхоачашъе.

1966 шера денз Кердача Редантерта № 25 йолча кхачан товараш дохкача тика заведующи йолаш болх беш я Льянова Мадина. Къаьстта дика къахьегаш чакхдаьккхар цо 1977 шу. Райпо предприятешта юкъе дьржача яхье хьалхара моттиг яккхарах цунна елар хьалхара вхчан премие. Цу шере елар Дуьна коммунистически къахьегама ударника цIи а.

Дика къахьег Мадина заведующи йолча тика белхлоша укх шера а. ТIеххоачашъяьй товарооборота ах шера план. Духхьал цхьан июнь бетта план кхоачашйир 111 процент.

— Тха тика бола дика лелар, хIара бетта планаш кхоачашъяр да бахача наьха хьаштацкья хьежика эша кхачан товараш лоаттадеш, нахаца Iимерза долаш оаха къахьегар. — йоах кор. Льяновас. — Болх динех кадайн беш хиларца белгалъяьккха лоа сона сай новкъост Льянова Лида.

Дукха ха я Мадинас мах беча организацешка болх бу. Бахача наьха хьашташ диеза кхоачаш а деш, царна культурно гIулакх а деш къахьегарих райпо кулгалхоша из белгалъяьккхай дукха сийлен грамоташ, ахчан премеш яларца, цуи наьха тIа лелаш а «1978 шера социалистически яхьй котъяьнар» яха знак. Из хийнай потребкооперацё V съезда делегат. Мадинас кулгалдеча № 25 йолча тика коллективо шин беррига кия оарцагIбаькка къахьег хIанз шера товарооборота план хинал хьалха кхоачашъяр дукха.

Шин йиший наьнагIа болх бе йолаенна Льянова Зайнде Зарема а. Цу юртарча № 26 йолча тика заведующи я из. Мадинас санна цо а къовсам лоаттабу наьха хьашташ дикагIа кхоачашде, царна культурно гIулакх де гIерташ. Заремас а чакхъяьккхай Грозненски кооперативни техникум. Цо бьдика болх белгалъ беевнйаш 1972 шера цунна елар «Потребкоопераце отличник» яха знак. 1974 шера из кержар потребкоопераце Еррироссийски съезда делегатална, из я Респотребсоюза совета член в. Дамм планаш тIеххоачаш а еш къахьегар бахьан долаш дукха да воацаш арадаьнача НГIАССР Лаккхехьарча Совета Президиума УназагIа Льянова Зайнде Заремана еннай НГIАССР Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота.

М. РАШИДОВ.

СУРТА ТIА: Льянова Зарема.

М. ОКАРОВА сурт.

НАЬХА ХЬАШТАШ КХОАЧАШДАРА

Микрорайонерча «Торгови центр» овлача горпищеторга № 1 йолча тика болх укх тIеххьарча цхьан - шин шера къаьстта дика тоабеннаб.

Тика чу болх беча, дукхача къамех йолча 35 сагах латтача коллективана кулгалдеш я торговле дукхача шерашка болх баь йоккха опыт йола Медведева Галина Никитична. Шоаш долчо веза саг кхаьа безам оттаргболаш тIаьцара а дIаеахийтара а тIаерзаю цо тика болхлой уйла.

ХIара денна 4 эзар сома мах бу цу чу. Порядкагеи тика чу санитарни цIена хиларгеи хьожаш дежурни санпост а я.

Тика коллективо хIара бетта тIеххоачашъю товарооборота план. Пятилетна кховлагIча шера хьалхарча ялх бетта план 103 процент кхоачашйир цо. Къаьстта дика къахьег бокхагIболча продавецаша Садулаева Малинас, Ковалева Любас, Павлинкова Ксения Андреевнас, Гуцириева Фатимас, Майсигова Хьавас. хIаьта иштта къонача болхлоша Шегидаева Миликас, Яхаева Хедас, Варанова Надяс.

Дукха бархалаш ябду царна жалобайн предложенейн книжка тIа нийдархоша. Масала, штучни отделе болх беча кхалнаха шоашта даьзади гIулакх дувцаш баркал йоах Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа дакъа лоацаш хиннача Шитовен Колесниковен. Гуцириева Фатимана боккха ловца боаккхаш дуьц нийдархочо Чантиева. Иштта дика дош аьннад Шигидаева Маликах нийдархоша Добриевас Парчиевеи.

Тикана гонахьа бах хьажа саг воаца, шоашта хIама эца тика тIа бехна хеад доле е вIалла бахра ца мога цхьаболе боккхий нах, кхы лилаш.

Дудаев Султана цIерагIча бульвара тIа яхача Доттарена Ада Львовнас аьлар: «Оперaци яьчул тIехьагIа араяла ца могаш цIагIа йисар со. Се иштта йисалга аз дIахайтача, сона гIулакх де аттар цу тика чура болхлой. Аз эза аьнна продукташ а яхьаш хIара денна цхьа болхло йоагIар сона. Аз дег чура доккха баркал оал цу коллективана».

Из ала йиш йолаш ба цар гIулакх деш бола кхыбола нах а.

Ю. ЮСУПОВ.

ДИКАЧА НАХАХ

ДЕГО КЪОАБАЛБЕШ БА БОЛХ

Районий юкъарча «Сельхозтехника» Шалински объединене гидровакуумни приборий цехе эггара дикагIа бIаргагургдолчча метте хьалъалла ухл цеха сийлен Улг. Производстве хьалхалтарашта юкъе бIаргадайра сона Куцаева Хьулимата — предприяте кулгалхоша чIоагIа дика могаеш сона хезача токара портрет в. Цул тIехьагIа хьоашал кхийттар тха. Фрезерни станока хьалхашка латтар Хьулимат микрометрца цхьа , хIама юсташ. Цу хаинна тIанийсьелар со цуна.

— НШ-46 яхача тайпах йолча насосашта тIаехкача втулка буьтам боккхаш йоаллар со, — духхьлькхар цо со.—Массехк никрон гIалат йоале, боккъонца бракхургья. ТIаккха юххьенца денз юхайолаяла еза. ХIаьта итта дац нерда втулка хьоккхаш ялла. Цудухьа тахан бокъонца тхона. фрезеровщикашта доагIаш да «ВоркIазза диста — цкъа хоададе» яха кица.

— Фрезеровщикашта? Из дош дарийхьогI сона хезар-м? — хетт ас ХьулиматигIа. — Дукха хе яц токарь аьнна лалла даь йоазув а долаш лаьтта хьа тайпан цIи из йийша.

— Тамаш е хIама дац укхаза, — кхалсага долле новкъостала къамаьла юкъеверa гидроцеха начальник Арсанов Сайд-Хьасан, РСФСР заслуженни рационализатор.

— Из духхьал Хьулимата тайп-тайпара массехк говзал хийцца цхьана таръеш лелаелга мара кхы хIама дац из: токарь, фрезеровщик, слесарь... Из н-кх цун эррига къайле. Из фу яхилга да аьлча, из да, нагахьа синна эше цунга моллагIча станока тIа моллагIча болхлочов хьалхара болх булургболга. ТIаккха сеца латтаргбац болх цхьа болхло цамогаш хиллавар аьнна.

Плановни заданеш 120 — 130 процент кхоачашъю Х. Куцаевас. Брак йоацаш бу болх. Шин тамагIа долаш ОТК хьажа ца езаш болх бе бокъо еннай цунна. Коммунистически къахьегама ударник я из. Укх массехк шера вIаштта из сий дола цIи лелаеш хьа а йоагIа. Хьинаре общественница я. Уж хIамаш да пятилетка твардейца тахан доккхал де йиш йолаш дарий! ХIаьта 10 шу хьалхагIа, духхьашха из предприяте балха еача хана, хIанз шийтарча говзалех цхьаккха а цунна хIами хоуш дацар. Говзалаш-м вIалла ювца а сеина йоцаргья. Дерриге а 15 шу мара дацанзен 8 класс мара яккханзен йиIаг хинна хилча! Цхьабакъда «Сельхозтехника» МРО болх бе дог эттача — цхьанна а сага магазар из юхаяккха, кхыметтел дешта а.

— Цехе сона цхьана болх беш ва са мар Iумар-Хьажа а — цеха мастер, — йоах Хьулимата. — Сай дезалех чIоагIагIа доккхал ду аз. Валха дезал ба из! — йоах цо. — Ас доккхал ду къахьега, моллагIа професси хьерьа. дIахо деша йоккха бокъо хилар шин Конституце тIа цIаяздаьча сай мехках. Юртарча кагирхой сайрийнарча школе заочно итт класс яьккхай аз дукха ха йоацаш. Бераш а дагIа са школе деша. Уж а пачхьалкхено йоахо еш да. Оаха са лаIара а дамм йоахо ю. Каст-каста ух тхо садаIа, концерташка. Цудухьа дикагIа къахьега дог доагIа тха. Массехк шера районни сийлен Улга тIа йоаля тха цех.

— Иззамо къахьегана тIерен шоай гIулакх дукхадезаш бараш дукхагIа болар-кх — иштта Iимерза дуьц Куцаевай цеха начальника С. Х. Арсанова.

— ТIехдика хов цунна шин гIулакх. Цо болх беш мел лаьккхача хана цхьанкха замечани ца хулаш. Дамм совгIаташ, поощренеш яIеш хьаенай из. Къонача болхлой хьехархо я.

Е. КИЗИРОВА.

Редактора зам. **М. М. ХАМХОЕВ.**

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 июль
I ПРОГРАММА
ПОЛЬША ЮХАКХОИЛАРА ДИ.

9.00 — «Ха». Информационни программа. 9.30 — Iуйранара гимнастика. 9.50 — ДIалоех Львовски филармоне дешаргйой «Зоолочко» цIерагIа бандуристий ансамбле. 9.30 — «Шоана, дай-нааной!». 9.50 — «Iуйранара почта». 10.20 — «Дика товараш дукхагIа хилийтара тIехьа». 10.50—Берашта—фильм. «Лазер» яха художественни фильм. 11.55 — «Художникех дола духьаш». Армянски ССР халкъа художника С. Мурадян. 12.35 — «Из шоана мег». 13.10 — «Музыкальни абонемент». «Къона оперни кхалазарха». 13.30 — «Дийнача хIамой лунен тIа». 14.00 — «Спортлото» тираж. 15.00 — «Ункхайка» программа почта». 15.45 — «Илли-78». 16.15 — «ВIаргагушар — теша заладар». 17.15 — «Цирк. Цирк. Цирк». Англи. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Чернышевский». Документальни фильм. 19.35 — Польша юхаккхоилара Дийна. Польски халкъан цIейна хетаеь йола Польски Халкъа Республика телевиденен программа. 20.00 — Футболах бола СССР чемпионат. «Черноморец» — «Динамо» (Тбилиси). ШоллагIа тайм. Одессера передача. 21.00 — Эстрадни программа. 22.30 — [illegible] атлетиках йола Знаменский [illegible] мемориал. Вильнюсера передача. Чаккхьача — кердадараш.

II ПРОГРАММА

11.30 — «Питанилачи кроссдулах ял берашта лаьрхIа мультипликационни фильм. 12.20 — «Кхоана — торговле болхлой Ди». 12.30 — Торговле болхлошта лаьрхIа концерт. 13.00 — В. М. Комиссаржевскийн цIерагIа Новосибирски Пачхьалкхен драматически театра спектакль.

23 июль.
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха». Информационни программа. 9.05 — «Зарядка е кIроста». 9.35—Оренбургски Пачхьалкхен весий халкъа хора концерт. 9.30 — «Гурглабоста цхьагх». 10.00 — «Советски Союзе гIуллах дош ва». 11.00 — Фильм — берашта. «ПхоаллагIа четверть». Художественни фильм. 12.30 — «Юртара хьалхо». КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш — вахаре! 13.00 — «Музыкальни киоск». 14.00 — Театральни спектакль. «Чеховски агIонаш». М. Горьки цIерагIча Москвайски Академически Художественни театра фильм-спектакль. 16.15 — «Дуненъовзара панорама». 16.40 — «Тахан — торговле болхлой Ди». Къамаьл ду СССР торговле министра А. И. Струева. 17.00 — «Шун письмошъ». Музыкальни программа. 17.40 — «Страна Тауран». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «ЧIоагIача йIарах бола фильм». «Ревс-спортсмен» яхача мультфильмий программа. 18.40 — «Кинопутешествеш клуб». 19.30 — «Берашт санна дола берам», «Злата Прага» яхача 13.00 [illegible] телевизионни фестивале Интервидене приз ьаьнна дола телевизионни художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Фестивалаш, конкурсаш, концерташ». 22.30 — «ДоттагIлен Кубок». Картгагах бола хьаьн. Чаккхьача — кердадараш.

II ПРОГРАММА

16.30 — Берашта бола мультфильм. 16.30 — «Хьаьт чучадара балча хьоийлагIа а агитбригада». (нохчий меттала). 17.05 — «Дораэгача лаккхлашта могаш». Iилманопопулярни фильм. 17.15 — Л. Н. Толстой 150 шу дизарга. «Воскресенье» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

РАДИО

22 июль.

6.30 — КПСС ЦК июльски Пленума решенешта лехкардале [illegible] «Хьайбий боахам кийдани хилийтара». «Красноармейский» совхозера передача. (нохчий меттала). 6.40 — Хоамаш. 6.50 — Ашараш. 7.10 — Республиканский газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Къональ» яха радиовыпуска. 10.30 — «СалаIаба минуташ» яха литературно-музыкальни композици (нохчий меттала). 13.00 — «Потребкоопераце болхлой, шун дехар кхоачашду». Концерт (эрсий меттала). 13.40 — «СаьергагIача тIаьгIе тIа». Радиожурнал (эрсий меттала). 14.30 — «Сатирическая тарелка тIа». Радиожурнал (эрсий меттала). 16.00 — «Кавказе Iуйрэе». 18.00 — «Кагирхой лазар». Радиовыпуска (нохчий меттала). 18.30 — Торговле болхлошта лаьрхIа концерт (нохчий меттала).

23 июль.

7.10 — Республиканский газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.35 — «Шоана дукхаеза ашараш». 11.15 — «ДIалоех халкъа инструментий оркестро» (нохчий меттала). 11.30 — «КIона гIехье» (нохчий меттала). 15.15 — «ЦIе сийлаш» (гIалгIай меттала). 15.45 — Тахан торговле болхлой Ди ва. ЦIейна хетаеь программа (эрсий меттала). 16.30 — «Школьни глобус». Радиовыпуска (эрсий меттала). 18.30 — «Ашарашка доттагIала ди лаьрхIа» (гIалгIай меттала).

Хенан хоттам

Тахан республикен Грозненски хувцалуш моржаш я йолаш, догIа а ца делхаш, малхбузехьара секунде 7—12 метр мух а хьекхаш ха отта тарлу.

Республике гIолла 23—28 градуси, Грозне 26—28 градуси йовхал хила тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-36; партийни вахарен культурна отдела — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта бахама отдела — 3-42-28; кисьмой отдела—3-74-68; бухгалтере — 2-54-30, корректорске — 2-88-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отдела партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-88-88.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

С00298. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковска, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5393.